

Miodrag ĐORĐEVIĆ
vrhovni sodnik
Vrhovnega sodišča
Republike Slovenije

AKTUALNA VPRAŠANJA S PODROČJA STEŽAJA **IZPODBIJANJE DOLŽNIKOVIH PRAVNIH DEJANJ**

Prispevek¹ za Gospodarskopravno sodniško šolo VI/2003
Èatež , 20.-22. oktober 2003

1. PREDMET IZPODBIJANJA

1.1. SPLOŠNO

V stežaju se lahko izpodbijajo vsa pravna dejanja, ki imajo za posledico »oškodovanje upnikov«², »zmanjšanje aktivnega premož enja dolž nika, povečanje njegove pasive, otež eno ali odlož eno unovèenje stežajne mase, s èimer so se zmanjšale mož nosti za poplaèilo upnikov«³, oz. »zmanjšanje dolž nikovega premož enja in povečanje premož enja tretje osebe«⁴.

Tako so predmet izpodbijanja pravna dejanja, ki jih je dolž nik storil v zadnjem letu pred zaèetkom stežajnega postopka⁵ in ki imajo doloèene pravne posledice⁶, in sicer tista pravna dejanja, ki zadevajo premož enje dolž nika (ki gre v stežajno maso⁷).

¹ Prispevek obsega 6. in 7. poglavje moje doktorske disertacije »Izpodbijanje pravnih dejanj stežajnega dolž nika (pravne osebe)«, katerih vsebina je bila prilagojena za potrebe Gospodarskopravne sodniške šole.

² mr. Mihajlo DIKA: »Stežajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 148, § 75

³ dr. Mihajlo VELIMIROVIĆ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeæa«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 158, 4.A.I.

⁴ mag. Dušan DOUGAN: »Stežajni postopek in usoda ter izpodbojnost nekaterih pravnih poslov«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 1-2/1991, str. 25

⁵ Plaèilna nesposobnost ali prezadolž enost bodoèega stežajnega dolž nika ni stanje, ki bi bilo oèitno takoj po nastopu. Zaradi tega je treba šele ugotoviti èas, v katerem dolž nikova dejanja vplivajo na interese upnikov do (po)plaèila. Ker je ta èas tež ko ugotoviti, je stežajni zakon doloèil, da je dopustno izpodbijati pravna dejanja, ki jih je dolž nik storil v zadnjem letu pred zaèetkom stežajnega postopka.

⁶ Pravna posledica izpodbojnega pravnega dejanja je lahko prenehanje obveznosti (npr. izpolnitev) ali pa nastanek obveznosti (npr. sklenitev pogodbe, enostranska izjava volje).

⁷ Cilj izpodbijanja je v stežajno maso povrniti vse, kar ji je bilo z izpodbojnim pravnim dejanjem odtegnjeno. Zato so predmet izpodbijanja samo tista pravna dejanja, ki zadevajo premož enje dolž nika, ki gre v stežajno maso.

Po stališeu sodne prakse pa »je pogoj za izpodbijanje dolžnikovih pravnih dejanj v stečajnem postopku najprej zmanjšanje stečajne mase«⁸.

1.1.1. PRAVNA DEJANJA⁹

Izpodbijajo se lahko samo dejanja, ki imajo pravni značaj, ki imajo pravne učinke. Dejanja, ki nimajo pravnih posledic na področju materialnopravnih razmerij, niso objekt izpodbijanja.

V stečajnem zakonu ni določena vsebina pravnega dejanja, ki se lahko izpodbija. Nedvomno so to pravni posli; poleg njih pa tudi ravnanja dolžnika, pri katerih ni treba izraziti poslovne volje – torej tudi ravnanja, ki nimajo narave pravnega posla.¹⁰

V tako širokem smislu pravna dejanja razume tudi sodna praksa:

»'Pravno dejanje' po zakonskih določbah ni pojem, ki je identičen pojmu 'pravni posel'. Je lahko pravni posel, celo več pravnih poslov, če skupno oblikujejo neko dejanje, samo določeno dejanje iz nekega pravnega posla ali pa dejanje izven kakršnegakoli pravnega posla.«¹¹

»Pravna dejanja, izpodbijna po 125. čl. in sledečih ZPPSL (1993), so pravni posli, ni pa to nujno. To so lahko tudi samo posamezna dejanja, ki jih je izvršil (bodoči stečajni) dolžnik pri izvrševanju pogodbenih obveznosti, lahko pa so tudi druga njegova dejanja izven izvrševanja pogodbenih obveznosti.«¹²

»Asignacija ni pogodba. Sestavljata jo dva enostranska pravna posla – dve pooblastitvi. S prvo pooblasti assignant assignata, da opravi dajatev na račun assignanta; z drugo pa assignatarja, da sprejme izpolnitev od assignata. Ta dvojna pooblastitev je z vidika assignanta ekonomsko in pravno nedeljiva celota, ki je v okviru pravnega dejanja assignacije ni mogoče ločevati.«¹³ Zato je predmet izpodbijanja pravno dejanje assignacije kot celota.

»Pojem izpodbijnega 'pravnega dejanja' po 125. čl. ZPPSL (1993) in nasl. je potrebno razlagati v povezavi s posledicami, zaradi katerih je v zakonu opredeljena izpodbijnost le-tega. Zato ne sodi v opredeljevanje izpodbijnega

⁸ sodba VS RS II Ips 50/97, 12.02.1998

⁹ dr. Branislav NEDELJKOVIČ: »Opšta činjenična stanja pobijanja u stečaju (opšte pretpostavke prava pobijanja)«, Arhiv (Beograd), št. 6/1935, str. 586-594, I.

¹⁰ mag. Dušan DOUGAN: »Stečajni postopek in usoda ter izpodbijnost nekaterih pravnih poslov«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 1-2/1991, str. 25

¹¹ sodba VS RS III Ips 144/99, 23.12.1999

¹² sodba in sklep VS RS II Ips 114/2000, 06.09.2000

¹³ sodba VS RS III Ips 18/99, 18.03.1999

pravnega dejanja navajanje pravnih poslov (prodajne pogodbe), ki so lahko morda bili podlaga ali celo vzrok pravnemu dejanju (asignacije), na podlagi katerega je prišlo do zmanjšanja (bodoèe) steèajne mase.»¹⁴

Izpodbojna pa niso samo pozitivna pravna dejanja, ampak tudi negativna (opustitve pozitivnih pravnih dejanj). Vendar pa niso izpodbojne vse opustitve dejanj, ampak samo tiste, ki imajo pravne posledice: zaradi katerih je dolžnik izgubil kakšno materialno pravico ali je zanj nastala kakšna materialna obveznost (2. odst. 125. èl. ZPPSL/1993); samo tiste, ki »se negativno odražajo na dolžnikovo premoženje«¹⁵.

»Takšna dejanja morajo biti hotena, sicer bi jih težko podvedli pod pojem 'dejanje'.«¹⁶ Opustitev mora biti zavestna, izraz volje, èetudi molèe izražene. Zato ne gre za opustitev, èe pravno dejanje ni opravljeno »zaradi pozabljivosti ali neskrbnosti«¹⁷.

1.1.2. PROCESNA DEJANJA

Steèajni zakon ne precizira, katera so tista pravna dejanja, ki jih je možno izpodbijati. Zato so lahko izpodbojna tudi procesna dejanja in opustitve procesnih dejanj.

»Kot pravno dejanje je možno izpodbijati tudi opustitev procesnega dejanja v postopku prisilne izvršbe. Ravno to pa je predmet izpodbijanja v tem postopku – opustitev ugovora zoper sklep o izvršbi.«¹⁸

Vendar pa so procesna dejanja in opustitve procesnih dejanj izpodbojna le, èe so negativno vplivale na premoženjsko stanje dolžnika.

»Opustitev nekega procesnega dejanja je lahko predmet izpodbijanja v steèaju samo, èe je tako poslabšala dolžnikovo procesno položaj, da je imelo to za posledico zmanjšanje steèajne mase«¹⁹ (v smislu oškodovanja upnikov oz. naklanjanja ugodnosti upnikom).

Dolžnik lahko namreè z naèinom vodenja pravde (s tem da ne uporabi kakšne procesne pravice ali pa da jo uporabi tako, da izgubi pravdo) ogrozi upnike. S

¹⁴ sodba in sklep VSC I Cpg 1576/99, 02.02.2000

¹⁵ dr. Mihajlo VELIMIROVIÆ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeæa«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 159

¹⁶ sodba in sklep VS RS III Ips 96/98, 01.04.1999

¹⁷ dr. Mihajlo VELIMIROVIÆ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeæa«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 159

¹⁸ sodba in sklep VS RS III Ips 96/98, 01.04.1999

¹⁹ sodba VS RS III Ips 26/94, 31.08.1994

poslabšanjem svojega procesnega položaja lahko poslabša ali onemogoči poplačilo upnikov iz dolžnikovega premoženja. »Voditi pravdo je tudi oblika razpolaganja s premoženjem, npr. z navedbami, s priznanjem, z odsotnostjo z naroka, s pripoznavo, z odpovedjo in s poravnavo.«²⁰

Da bi bilo izpodbijanje določenega procesnega dejanja ali njegove opustitve uspešno, pa mora upnik oz. stečajni upravitelj dokazati, da je bil dolžnik zaradi tega obsojen na izpolnitev neke obveznosti ali da je izgubil neko pravico, čeprav takšna posledica po rednem teku postopka ni bila nujna.

1.2. PRAVNA DEJANJA, KI SE LAHKO IZPODBIJAJO

Načelo enakomernega poplačila vseh upnikov (*par conditio creditorum*) je temeljno načelo stečajnega postopka, ki je naslovljeno na dolžnika, upnike in po začetku postopka tudi na stečajne organe, da zbrano, zavarovano in unovčeno premoženje po zakonitem redu razdelijo med upnike. Dolžnik, čigar gospodarski položaj se je tako poslabšal, da ne more več plačevati svojih upnikov, krši načelo enakopravnosti, če nekatere upnike vendarle poplača ali kakorkoli zavaruje. Izpodbijna pa niso le plačila in zavarovanja, ampak vsa pravna dejanja, ki pomenijo kršitev enakopravnosti.²¹

Vendar pa se ne izpodbijajo vsa dolžnikova pravna dejanja, ampak samo tista, za katera obstajajo zakonske predpostavke: (1) pravna dejanja, ki so imela za posledico oškodovanje upnikov; (2) pravna dejanja, ki so imela za posledico naklonitev ugodnosti posameznim upnikom; in (3) pravna dejanja, zaradi katerih je nasprotnik izpodbijanja prejel dolžnikovo premoženje brezplačno ali za neznatno plačilo – torej pravna dejanja, zaradi katerih so bili upniki prikrajšani pri poplačilu terjatev. Ta dejanja pa so izpodbijna samo, če bi uspešno izpodbijanje prispevalo k boljšemu poplačilu upnikov iz stečajne mase. Cilj izpodbijanja je namreč, da se v stečajno maso vrne vse, kar ni prišlo v dolžnikovo premoženje zaradi izpodbijnega dejanja ali kar je bilo iz njegovega premoženja odsvojeno ali opuščeno. V stečajno maso vrnjeno premoženje pa se mora uporabiti za poplačilo vseh stečajnih upnikov po načelu *par conditio creditorum*.

»Na odločanje v postopku izpodbijanja pravnih dejanj ne vpliva velikost stečajne mase (razen če ta zagotavlja popolno poplačilo vseh prijavljenih terjatev brez izpodbijanja dolžnikovih pravnih dejanj).«²²

²⁰ univ. prof. dr. Jož e JUHART: »Pravdo upravičenje v izpodbijnih pravnih«, Zbornik znanstvenih razprav (Ljubljana), 1966, str. 144

²¹ dr. Jož e JUHART: »Upniško izpodbijanje v prisilni likvidaciji«, Pravniki (Ljubljana), št. 3-4/1956, str. 85

²² sodba VS RS III Ips 149/98, 25.02.1999

Èe so sicer izpolnjene predpostavke za izpodbijanje pravnih dejanj v steèaju, se (po steèajnem zakonu) šteje, da je prišlo do naklanjanja ugodnosti upnikom oz. oškodovanja upnikov, èim ob zaèetku steèajnega postopka steèajna masa ni zadošèala za popolno poplaèilo terjatev.²³

Odloèilna je namreè situacija ob zaèetku steèajnega postopka. Èe bi takrat obstajala možnost popolnega poplaèila upnikov, steèajni postopek ne bi bil zaèet. Zato ni mogoèe šele takrat, èe bi steèajni upniki dejansko prejeli manj, kot znašajo njihove terjatve, šteti, da je prišlo do naklanjanja ugodnosti upnikom oz. oškodovanja upnikov.

Sicer pa med dejanji, ki imajo za posledico neenakomerno ali zmanjšano poplaèilo steèajnih upnikov, ter dejanji, s katerimi pridejo posamezni upniki v ugodnejši položaj, ni razlike. V obeh primerih so dejanja docela identièna, le da jih v prvem primeru gledamo s stališèa (vseh) oškodovanih upnikov, v drugem primeru pa s stališèa (posameznega) privilegiranega upnika.²⁴ Pri tem za izpodbijanje »zadošèa objektivna posledica doloèenega dejanja«²⁵ (oškodovanje steèajnih upnikov ali privilegiranje posameznih upnikov), ki je »od volje strank neodvisna sestavina vsakega izpodbojnega dejanskega stanja«²⁶. Namen oškodovati steèajne upnike ali nakloniti ugodnost posameznim upnikom se ne zahteva.

1.2.1. OŠKODOVANJE STEÈAJNIH UPNIKOV

1.2.1.1. SPLOŠNO

Pravno dejanje, ki ima za posledico neenakomerno (ali zmanjšano) poplaèilo steèajnih upnikov, je dejanje dolžnika in se tièe njegovega premoženja. To premoženje, bodoèa steèajna masa, iz katere se sorazmerno poplaèujejo steèajni upniki, je s tem dejanjem zmanjšano.²⁷ Tako je pravno dejanje, ki ima za posledico neenakomerno (ali zmanjšano) poplaèilo steèajnih upnikov (oškodovanje steèajnih upnikov), vsako pravno dejanje, ki posameznemu upniku omogoèi, da prejme veè, kot bi prejel v primeru poplaèila v sorazmernem delu iz steèajne mase kot steèajni upnik.

»Samo zaradi pravnega dejanja, ki zmanjšuje bodoèo steèajno maso, pride lahko do manjšega poplaèila terjatev vseh upnikov oz. nekaterih od njih, od

²³ sodba VS RS III Ips 20/93, 22.04.1993

²⁴ dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravnik (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 225.

²⁵ mr. Mihajlo DIKA: »Steèajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 153

²⁶ dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravnik (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 226, 1.

²⁷ »Oškodovanje je podano, èe so se zmanjšala aktiva sklada ali èe so se poveèala njegova pasiva.« Gl. dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravnik (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 226, 1.

tistega poplašila terjatev, ki bi ga prejeli, če ne bi bilo pravnega dejanja, ki je imelo za posledico zmanjšanje (bodoče) stečajne mase.»²⁸

»Druga tožena stranka kot dolžnik toženo stranko ni izpolnila svoje obveznosti s plačilom dolga toženi stranki, s čimer bi se premoženje tožene stranke dejansko povečalo za plačani znesek, ampak je svojo obveznost v skladu s sporno cesijo izpolnila s plačilom prvi toženi stranki. Na ta način je prva tožena stranka dobila svojo terjatev nasproti toženi stranki poplašeno v celoti, ne pa tako kot ostali upniki le v sorazmernem deležu. Za razliko med celim odstopljenim zneskom in zneskom, ki bi prvi toženi stranki pripadel kot sorazmeren del stečajne mase, pa je bila stečajna masa prikrajšana in s tem so oškodovani ostali upniki.»²⁹ Čim je bila obveznost poravnana z asignacijo v celoti, se je bodoča stečajna masa, namenjena za poplašilo terjatev vseh stečajnih upnikov, zmanjšala za tisti del terjatve do asignata, ki bi bil sicer uporabljen za nekoliko višje poplašilo terjatev vseh stečajnih upnikov.³⁰

Gre za pravno dejanje, s katerim je kršeno načelo enakomernega poplašila upnikov, pri čemer je kršitev obsežna v dejanju samem, saj je neenakomerno poplašilo stečajnih upnikov objektivna posledica izpodbojnega pravnega dejanja. Ne zahteva se namreč oškodovalni namen niti da bi oseba, v korist katere je bilo izpodbojno pravno dejanje storjeno, vedela za prikrajšanje upnikov. »Zadostuje golo dejstvo, da so upniki prikrajšani.«³¹ Oškodovanje oz. prikrajšanje stečajnih upnikov je tako objektivna sestavina izpodbojnega dejanskega stanja.

Sicer pa **je oškodovanje upnikov »treba ugotavljati samo po določbah ZPPSL, ne pa po kakšnih drugih predpisih«³².**

Izpodbojno pravno dejanje, ki ima za posledico oškodovanje stečajnih upnikov, je po svoji naravi praviloma pravno dejanje izpolnitve obstoječe obveznosti, zaradi česar se oseba, v korist katere je izpodbojno pravno dejanje storjeno, ne pojavi kot stečajni upnik. Njena terjatev namreč zaradi izpodbojnega pravnega dejanja preneha pred začetkom stečaja. Oseba (upnica), ki prejme plačilo celotne terjatve, s tem prejme neenakomerno, večje plačilo kot drugi upniki, ki prejmejo zmanjšano poplašilo. Zaradi takšne izpolnitve se namreč zmanjša premoženje tožnika, iz katerega se sorazmerno (enakomerno) poplašajo stečajni upniki. Zaradi izpolnitve enemu upniku drugi stečajni upniki ob razdelitvi stečajne mase prejmejo manj, kot bi prejeli, če takšne izpolnitve ne bi bilo.

²⁸ Iz obr. pravnega mnenja obšne seje VS RS, 16.12.1997 (Pravna mnenja, št. II/97, str. 11).

²⁹ sodba VS RS III Ips 52/92, 04.11.1992

³⁰ Iz obr. pravnega mnenja obšne seje VS RS, 16.12.1997 (Pravna mnenja, št. II/97, str. 11).

³¹ dr. Stojan CIGOJ: »Izbrana poglavja obligacijskega prava (dodatek k splošnemu delu obveznosti)«, Univerza v Ljubljani – Pravna fakulteta, Ljubljana 1970, str. 7

³² sodba VS RS III Ips 10/2000, 24.08.2000

»Èe gre za asignacijo, s katero dolžnik (bodoèega) stečajnega dolžnika po njegovem pooblastilu nekaj izpolni njegovemu upniku namesto njemu, je tako pravno dejanje nedvomno izpodbojno. Z njim namreè upnik stečajnega dolžnika prejme svojo terjatev v celoti poplaèano, ostali upniki pa dobijo svoje terjatve poplaèane v stečajnem postopku v sorazmerno manjšem obsegu, ker v premož enje stečajnega dolžnika ni prišlo poplaèilo terjatve, ki jo je njegov dolžnik namesto stečajnemu dolžniku izpolnil njegovemu upniku. V takem primeru sicer ne gre za naklanjanje ugodnosti temu upniku, ker se v stečajnem postopku sploh ne bo pojavil in torej v stečajnem postopku ne bo mogel imeti ugodnejšega položaja v primerjavi z drugimi stečajnimi upniki. Gre za oškodovanje stečajnih upnikov, ki zaradi izpada prihodka stečajnega dolžnika dobijo sorazmerno manjše poplaèilo svojih terjatev. S tem je izpolnjena nujna predpostavka izpodbijanja pravnega dejanja, to je oškodovanje upnikov, do katerega pride zaradi zmanjšanja stečajne mase (oz. pride do tega, da se stečajna masa ne poveèa za plaèilo terjatve, ki ga je dolžnik stečajnega dolžnika izvršil njegovemu upniku namesto stečajnemu dolžniku). Samo èe je s poplaèilom enega upnika hkrati zmanjšana stečajna masa, v posledici tega pa so ostali upniki oškodovani, je tako poplaèilo pravno dejanje, ki je v objektivnem smislu izpodbojno.«³³

»Za favoriziranje gre, èe dolžnik zoper naèelo o enakih pogojih za vse upnike (par conditio creditorum) nekatere od upnikov izplaèa v celoti, èeprav bi pri konèni razdelitvi prejeli le del svoje terjatve. S tem da prejmejo nekateri veè, prejmejo drugi toliko manj.«³⁴

»Stoodstotno pokritje terjatve, ki ima za posledico manjšo stečajno maso, za ostale upnike pa zaradi tega tudi poplaèilo njihovih terjatev v nižjem odstotku, je tisti ugodnejši položaj tožene stranke v primerjavi z ostalimi upniki, istoèasno pa tudi oškodovanje ostalih upnikov.«³⁵

1.2.1.2. VZAJEMNE POGODBE³⁶

Pravne posledice dolžnikovega dejanja se presojuje glede na èas, ko je bilo izpodbojno pravno dejanje storjeno. Èe se dolžnikovo premož enje (aktiva) takrat

³³ sklep VS RS III Ips 88/2002, 13.02.2003

³⁴ dr. Stojan CIGOJ: »Izbrana poglavja obligacijskega prava (dodatek k splošnemu delu obveznosti)«, Univerza v Ljubljani – Pravna fakulteta, Ljubljana 1970, str. 9

³⁵ sodba VS RS III Ips 102/94, 10.03.1995

³⁶ Vzemne so vse tiste pogodbe, pri katerih je izpolnitev ene stranke odvisna od izpolnitve druge stranke, torej vse pogodbe, pri katerih velja pravilo soèasne izpolnitve (101. èl. OZ). Pri takšnih pogodbah ni nobena od strank dolžna izpolniti svoje obveznosti, èe druga stranka ne izpolni ali ni pripravljena soèasno izpolniti svoje obveznosti (1. odst. 101. èl. OZ). Zato se v primeru soèasne izpolnitve vzajemnih pogodb dolžnikovo premož enje ne zmanjša, temveè samo spremeni svojo obliko.

Za te pogodbe »je znaèilno, da obveznost ene stranke brez obveznosti druge stranke ne more niti nastati niti se izpolniti« (sklep VS RS II Ips 298/97, 18.02.1998).

zmanjša, potem ima dejanje objektivne znake oškodovanja drugih upnikov.³⁷ Pri sklepanju dvostranskih pogodb namreè udeleženci »izhajajo iz naèela enake vrednosti vzajemnih dajatev« (1.odst. 8. èl. OZ). »Èe pa gre za oèitno neekvivalentnost nasprotnih obveznosti ali za enostranski pravni posel, gre ž e za primer oškodovanja upnikov.«³⁸

»Pravno dejanje prehoda neke vrednosti iz premož enja dolž nika v premož enje upnika, storjeno na podlagi nekega pravnega posla, samo takrat ni zmanjšanje dolž nikovega premož enja, èe predstavlja odmeno za vrednostno enako upnikovo dejanje, storjeno na podlagi istega pravnega posla v korist dolž nikovega premož enja, èe sta obe ti dve dejanji istoèasni ali èe si neposredno sledita eno drugemu.«³⁹

V primeru dvostranskih pogodb namreè velja tudi pravilo soèasne izpolnitve, na podlagi katerega »ni nobena od strank dolž na izpolniti svoje obveznosti, èe druga stranka ne izpolni ali ni pripravljena soèasno izpolniti svoje obveznosti« (1. odst. 101. èl. OZ). Vendar pa je »pojem vzajemnosti pogodb oz. vzajemno obveznih pogodb nekaj drugega od pojma soèasne izpolnitve (obveznosti vsake pogodbene stranke vzajemno obvezne pogodbe)«⁴⁰.

V primeru soèasne izpolnitve vzajemnih pogodb se dolž nikovo premož enje ne zmanjša, ampak samo spremeni svojo obliko. Èe to pravilo ni upoštevano, dobi tista pogodbeni stranka, kateri druga pogodbeni stranka svoje obveznosti ni izpolnila soèasno, »polož aj upnika, ki je enak položaju drugih upnikov. Kasnejša izpolnitev temu upniku je zato pravno dejanje, ki ga je v steèaju možno izpodbijati.«⁴¹

Za ugotovitev, ali je s pravnim dejanjem prišlo do zmanjšanja premož enja steèajnega dolž nika (bodoèe steèajne mase) je torej pomembno, kdaj sta stranki izpolnili vsaka svojo pogodbeno obveznost.

»Èe jo je tož eèa stranka (steèajna dolž nika) izpolnila prva z asignacijo, ji je kot upniku ostala terjatev proti tož eni stranki na izpolnitev dogovorjene storitve. Tudi èe je ta ugasnila z zatrjevano izpolnitvijo, v nobenem primeru ni prišlo do zmanjšanja bodoèe steèajne mase. Znesek plaèila je pokrivala terjatev proti tož eni stranki na izpolnitev njene obveznosti ali pa vrednost izpolnitve (èe je do

³⁷ mag. Nina PLAVŠAK: »Izpodbijanje pravnih dejanj v steèaju«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 34/1991, str. 31, 2.3.2.

³⁸ Miodrag ĐORĐEVIÆ: »Izpodbijanje pogodb o odstopu terjatve (cesiji) v steèaju«, Pravna praksa (Ljubljana), št. 19/1992, str. 26

³⁹ sodba VS RS III Ips 20/93, 22.04.1993

⁴⁰ sodba VS RS III Ips 149/98, 25.02.1999

⁴¹ sodba VS RS III Ips 20/93, 22.04.1993

nje prišlo). Isto velja za primer sočasne izpolnitve. Vrednost premoženja se ni spremenila, samo v drugačni pojavnosti obliki se je izkazovala.«⁴²

»Izpodbija se lahko tisto pravno dejanje stečajnega dolžnika, zaradi katerega je prišlo do zmanjšanja stečajne mase s posledicami, navedenimi v 1. odst. 125. čl. ZPPSL (1993). Sočasna izpolnitev obveznosti stečajnega dolžnika oz. njena izpolnitev vnaprej nima za posledico zmanjšanja stečajne mase. Zato takšno pravno dejanje stečajnega dolžnika ni izpodbojno. Izpodbojno je tisto pravno dejanje stečajnega dolžnika, ki ga ni mogoče opredeliti niti kot izpolnitev vnaprej niti kot sočasno izpolnitev.«⁴³

»Ni mogoče govoriti o sočasnosti (dobav blaga in plačila terjatev), ker je tožena stranka s plačili, ki jih je prejela z asignacijami, pokrila starejše terjatve, ne pa terjatev iz dobav blaga, za katere uveljavlja istočasnost plačil.«⁴⁴

»Pomembna je realizacija plačila oz. čas plačila glede na čas dobave blaga. Èetudi bi bil dogovor o sočasnosti sklenjen, pa bi plačilo ne bilo istočasno, bi ne bilo mogoče govoriti o tem, da stečajna masa ni bila zmanjšana.«⁴⁵ Èe pa »sta se stranki dogovorili za vnaprejšnje plačilo tožene stranke (stečajne dolžnice) z dvema nakaziloma, nakazili kot pravni dejanji nista izpodbojni«⁴⁶.

1.2.1.3. TRAJNA POGODBENA RAZMERJA⁴⁷

1.2.1.3.1. SPLOŠNO⁴⁸

Gre za posebno vrsto dobavno-pogodbenih razmerij, ki ustanavljajo med sopogodbentiki trajna dolžniška razmerja. Vendar pa ta pogodbeno razmerje niso omejena zgolj na dobavna razmerja prevzemne dolžnosti, ki se nanašajo na blagovni promet, ampak pogosto urejajo tudi storitvena razmerja.

Bistveno za trajno dolžniško razmerje je, da obveznost ni osredotočena na enkratno storitev, ki konsumira in s tem konča dolžniško razmerje, ampak na nadaljevano storitev pogodbenikov. V okviru stalnega dolžniškega razmerja izvršenih posameznih storitev ne moremo oceniti niti za delne izpolnitve; stalno dolžniško razmerje obdržimo i do popolne ugasnitve isto vsebino, delne (prehodne) storitve ga ne izpavajo. Pri stalnem dolžniškem razmerju izpolnitev

⁴² Iz obr. pravnega mnenja obene seje VS RS, 16.12.1997 (Pravna mnenja, št. II/97, str. 11).

⁴³ pravno mnenje obene seje VS RS, 16.12.1997 (Pravna mnenja, št. II/97, str. 10)

⁴⁴ sodba VS RS III Ips 93/2000, 12.10.2000

⁴⁵ sodba VS RS III Ips 93/2000, 12.10.2000

⁴⁶ sodba VS RS III Ips 72/2002, 11.12.2002

⁴⁷ ZOR in OZ uporabljata izraz 'trajna dolžniška razmerja'.

⁴⁸ dr. Igor ROSINA: »Dobavno-prevzemne pogodbe, ki ustanavljajo trajna dolžniška razmerja«, Pravniki (Ljubljana), št. 5-8/1958, str. 161-174

posameznih zahtevkov ne razdre temeljnega razmerja, ker le-to po svoji naravi sami ustvarja vedno nove zahtevke.

Tako stranke pri dobavno-prevzemnih pogodbah ne doloèijo vnaprej natanène kolièine blaga, ki bi jo bilo treba preskrbeti oz. prevzeti s posameznimi delnimi storitvami, tj. z obroènim izpolnjevanjem obveznosti. Zato teh pogodb ne moremo šteti za sukcesivne dobavne pogodbe.

Sicer pa izostanek ali neustrezna izpolnitev enkratne pošiljatvene storitve (dobave) še ne opravièuje sopogodbenika, da bi smel odstopiti od pogodbe kot takšne. Tudi nima pravice zahtevati storniranje že izvršenih nakupov, èeš da nima interesa zanje, ker sestavljajo vsi obroki enoto. **Interes pogodbenih strank sega pri trajnem dolž niškem razmerju èez interes, ki ga pomeni posamezna storitev, pa èeprav glede posamezne pošiljke upravièenec lahko uporabi vse pravice, ki mu jih daje dolž niška oz. upniška zamuda. Pravna usoda posameznih zahtevkov je namreè samostojna in ne prizadene celotnega zahtevka oz. trajne dolž niške pogodbe kot takšne.**

1.2.1.3.2. IZPODBOJNOST

Pri dvostransko obveznih (sinalagmatiènih) pogodbenih razmerjih »je potrebno vselej pretehtati, kakšen pomen ima izpodbijana izpolnitev v razmerju do nasprotne izpolnitve. Namreè, ali je bila pogoj za zagotovitev nasprotne izpolnitve in ali gre za enakovredni nasprotni obveznosti, tako da je moè govoriti o enotnem, enakovrednem pravnoposlovnem in neloèljivo povezanem dogajanju. To je zlasti oèitno, èe je steèajni dolž nik svojo (enkratno) pogodbeno obveznost izpolnil vnaprej ali soèasno in si s tem zagotovil (enkratno) nasprotno enakovredno sopogodbenikovo izpolnitev. Trajna pogodbeno razmerja (takšna je tudi obravnavana pogodba o leasingu) terjajo pri presoji o vprašanju, ali se je z izpodbijanim ravnanjem zmanjšalo premož enje steèajnega dolž nika, enak pristop.«⁴⁹ Vendar s to razliko, da pri trajnem pogodbenem razmerju ne gre za enkratno, ampak za nadaljevano obveznost, saj se trajno pogodbeno razmerje ne izèrpa z izpolnitvijo posameznega zahtevka, ampak po svoji naravi ustvarja vedno nove zahtevke, katerih usoda pa je samostojna, saj ne prizadene celotnega zahtevka oz. trajnega pogodbenega razmerja kot takšnega.

Tako je mogoèe (pod pogoji iz 125.-130. èl. ZPPSL/1993) izpodbijati izpolnitev posameznega zahtevka, medtem ko je trajno pogodbeno razmerje zaradi pomanjkanja nujno potrebnega sodelovanja pogodbene stranke pri izpolnjevanju in njegovem ohranjanju mogoèe razdreti, s tem da »se trajno pogodbeno razmerje praviloma razveže (ex nunc) in le izjemoma razdre (ex tunc

⁴⁹ sklep VSL I Cpg 974/99, 27.10.1999

- 2. odst. 129. èl. ZOR)⁵⁰ oz. da »je pri razdrtju trajnih pogodbenih razmerij primernejša razveza pogodbe za naprej (ex nunc), ne pa za nazaj (ex tunc)⁵¹.

1.2.1.3.2. SODNA PRAKSA

»Telefonsko naroèniško razmerje je trajno pogodbeno razmerje.«⁵²

»Predmet trajnih razmerij je ponavadi na eni strani takojšnja izpolnitev (izroèitev nepremiènine v najem, zakup itd.), na drugi strani pa obèasne izpolnitve (plaèevanje uporabnine, delo v zvezi z vzdrž evanjem, obnavljanjem itd.). Trajnost razmerja povzroèi, da se izroèeni predmet spremeni, bodisi zaradi poteka èasa bodisi zaradi razliènih posegov vanj; nasprotno izpolnitve pa praviloma predstavljajo odmeno za uporabo (obrabo) stvari.«⁵³

»Treba je upoštevati, da je redno izpolnjevanje zaporednih obveznosti pri trajnih pogodbenih razmerjih pogoj za ohranitev pogodbenega razmerja (prim. 129. èl. ZOR). Posameznih izpolnitev ni moè obravnavati loèeno in iztrgano iz konteksta trajnega pogodbenega razmerja. Pritož beno sodišèe zato ne pripisuje nekajdnevni zamudi pri izpodbijanih plaèilih tolikšnega pomena kot sodišèe prve stopnje. Še vedno gre za enotno in neloèljivo povezano dogajanje. Pri tem je pomembno, da so sporne izpolnitve bodoèemu steèajnemu dolž niku zagotovile tudi opravljanje storitev, ki so bile potrebne za tekoèe poslovanje.«⁵⁴

»Ker je bila tož ena stranka proti tož èi stranki v monopolnem polož aju, tega ni smela izkorišèati in v konkretnem primeru odkloniti plaèila s cesijskimi in asignacijskimi pogodbami, saj bi se na ta naèin ustvarjali neenakopravni odnosi v poslovanju med strankama v smislu 14. èl. ZOR. Zato, glede na nepretrgano dobavo elektriène energije in plaèila tož èe stranke, ni prišlo do zmanjšanja steèajne mase. Plaèila tož èe stranke tož eni in neprekinjen tek dobavljene elektriène energije sta tako povezana, da je tudi glede na dvomeseèen zamik pri plaèilu energije šlo le za spremembo oblike premož enja pri steèajnem dolž niku. Tož èa stranka je dobivala elektrièno energijo, tož ena stranka pa je prejemale plaèila zanjo.«⁵⁵

»Tã ena stranka je oèitno kljub neplaèilu dobavljenega plina le-tega tož èi stranki še naprej dobavljala. Dobavljeni plin je ž e prešel v premož enje tož èe stranke. Tož èa stranka s spornima asignacijama svoje pogodbene obveznosti plaèila dobavljenega plina ni izpolnila soèasno z izpolnitvijo tož ene stranke. S

⁵⁰ sodba VS RS II Ips 199/93, 08.12.1993

⁵¹ sodba VSL I Cpg 1521/1999, 19.06.2001

⁵² pravno mnenje obène seje VSS, 24.06.1991 (Poroèilo VSS, št. I/91, str. 18)

⁵³ sodba VS RS II Ips 199/93, 08.12.1993

⁵⁴ sodba VSC I Cp 1269/99, 24.11.1999

⁵⁵ sodba VSL I Cpg 1363/99, 27.01.2000

poplaèilom starejših terjatev s spornima asignacijama pa se premož enje tož eèe stranke zmanjšalo za tož eni stranki plaèanih skupno 2,400.000,00 SIT, ki bi bilo sicer namenjeno za poplaèilo terjatev steèajnih upnikov. Objektivna predpostavka izpodbijanja asignacijskih pogodb in poplaèil na njuni podlagi je torej po 1. odst. 125. èl. ZPPSL (1993) podana.«⁵⁶

»Iz navedb tož ene stranke izhaja, da je šlo med strankama za trajno poslovno sodelovanje (te trditve tož eèa stranka ni prerekala) in da je bil v izpodbijanih primerih zatrjevani naèin plaèila z asignacijami obièajen in vnaprej dogovorjen, ker sicer tož ena stranka niti ne bi nadaljevala z izdobavo blaga. Èe je torej tož ena stranka pogojevala nadaljnjo izdobavo blaga tož eèi stranki z zagotovitvijo plaèila ž e zapadlih terjatev in se pri tem zadovoljila s sklenitvijo asignacijskih pogodb ter zaradi sklenitve le-teh še naprej dobavljala blago tož eèi stranki, si je tož eèa stranka s sklenitvijo asignacijskih pogodb zagotovila terjatev na izpolnitev dogovorjene obveznosti tož ene stranke – nadaljnje dobave blaga. Z realizacijo nadaljnjih dobav, ki pa jih tož eèa stranka po trditvah tož ene stranke ni v celoti poplaèala, se je premož enje tož eèe stranke celo poveèalo.«⁵⁷

»Trajno pogodbeno razmerje je tisto, pri katerem je izpolnitev trajna in ne preneha ž e s posamiènim izpolnitvenim dejanjem: pogodbeno obveznost preneha šele z izpolnitvijo vseh izpolnitvenih dejanj. V takšnem razmerju ni moè vnaprej videti, do kdaj naj izpolnitev traja, èe ni doloèen rok – èas trajanja obveznosti.Tož ena stranka (dobavitelj elektriène energije) s trenutkom, ko prejme plaèilo za ž e dobavljeno energijo, mora izvršiti tudi naslednjo dobavo. Plaèilo ž e dobavljene elektriène energije je pogoj za nadaljnje dobave. Zato do oškodovanja upnikov zaradi izpodbijanih dejanj ni moglo priti. Zaradi izpodbijanih dejanj se steèajna masa ni zmanjšala. S plaèilom ž e dobavljene elektrike je tož ena stranka namreè pridobila terjatev na nadaljnje dobave elektrike. Upošteva, da so dobave nepretrgoma potekale, je torej prišlo le do spremembe oblike premož enja steèajnega dolž nika.«⁵⁸

Kako je treba pojem soèasnosti razlagati pri pogodbah z medsebojnimi zaporednimi obveznostmi, je ŠLIBAR pojasnil na primeru pogodbe o dobavi elektriène energije. »Elektrogospodarsko podjetje dnevno dobavlja (bodoèemu) steèajnemu dolžniku elektrièno energijo. Dogovorjeno je plaèilo meseènih dobav. Dobavitelj elektriène energije je svojo meseèno obveznost izpolnil s potekom meseca. Èe mu steèajni dolžnik v preteklem mesecu dobavljeno energijo takoj plaèa, gre za soèasno izpolnitev. **Soèasne izpolnitve pa ni, èe (bodoèi) steèajni dolžnik v doloèenem mesecu dobavljene elektriène energije ne plaèa takoj po preteku meseca, ampak pozneje, pa èeprav je**

⁵⁶ sodba VSL I Cpg 1012/99, 15.03.2000

⁵⁷ sklep VSL I Cpg 542/2001, 05.09.2001

⁵⁸ sodba VSL I Cpg 381/2001, 09.01.2002

bilo tako dogovorjeno. S tem da je ne plaèa takoj, postane dobavitelj upnik (bodoèega) steèajnega dolž nika. Njegovo ugodnejše obravnavanje od obravnavanja drugih upnikov je dejanje, ki je izpodbojno po 125. èl. ZPPSL (1993).«⁵⁹

1.2.2. NAKLANJANJE UGODNOSTI POSAMEZNIH UPNIKOM

1.2.2.1. SPLOŠNO

Medtem ko se kot oškodovanje steèajnih upnikov šteje tisto dejanje, ki ovira njihovo enakomerno poplaèilo, se kot dajanje ugodnosti upnikom šteje tisto dejanje dolž nika, zaradi katerega ima neki upnik boljši polož aj⁶⁰, kot bi ga imel, èe bi svojo terjatev uveljavljal v steèajnem postopku. Tako je pravno dejanje privilegiranja upnikov (naklanjanja ugodnosti upnikom) vsako pravno dejanje, s katerim posamezni upnik pridobi na dolž nikovem premož enju pravico, ki mu omogoèa ugodnejše poplaèilo njegove terjatve. Pravna dejanja privilegiranja upnikov se namreè od pravnih dejanj oškodovanja upnikov razlikujejo po tem, da privilegirani upnik s pravnim dejanjem ne prejme izpolnitve svoje obveznosti, temveè samo takšno zavarovanje svoje obveznosti, ki mu omogoèi ugodnejše poplaèilo njegove terjatve (pred steèajnim postopkom ali med njim). Vendar pa je konèni rezultat privilegiranja posameznih upnikov prav tako oškodovanje upnikov (njihovo neenakomerno poplaèilo), saj privilegirani upniki zaradi polož aja, ki ga pridobijo na podlagi izpodbojnega pravnega dejanja, dosež ejo poplaèilo celotne terjatve, medtem ko ostali (neprivilegirani) upniki prejmejo le plaèilo njenega sorazmernega dela.⁶¹ Steèajna masa se namreè zaradi privilegiranja zmanjša za vrednost izpodbojnega pravnega dejanja. Posredno preko tega se zmanjša tudi odstotek pri poplaèilu, ki bo pripadel posameznemu neprivilegiranemu upniku.

Tudi pri pravnem dejanju privilegiranja upnikov je za presojo izpodbojnosti odloèilen trenutek, ko je bilo storjeno izpodbojno pravno dejanje. Èe se takrat dolž nikovo premož enje (aktiva) ne poveèa, potem ima dejanje objektivne znake oškodovanja ostalih upnikov. »Pravno dejanje, s katerim se privilegirajo posamezni upniki, namreè ne povzroèi zmanjšanja dolž nikovega premož enja, kot je to znaèilno za pravno dejanje oškodovanja upnikov, temveè ob nespremenjenem obsegu premož enja (aktive) posameznemu od upnikov zagotovi ugodnejši naèin poplaèila njegove terjatve, torej privilegirani polož aj,

⁵⁹ Janez ŠLIBAR: »Mož ne pravne razlage o nekaterih pravnih vprašanjih, ki so se pojavila v sodni praksi«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 3/2001, str. 44, 6.

⁶⁰ »Oblike dajanja ugodnosti posameznemu upniku so zelo različne. Najpogosteje se kaž ejo v neskladju med izpolnitvijo dolž nika in nasprotne stranke. To neskladje se lahko nanaša na kraj, èas, obseg, vsebino in naèin izpolnitve.« Gl. mag. Dušan DOUGAN: »Steèajni postopek in usoda ter izpodbojnost nekaterih pravnih poslov«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 1-2/1991, str. 25.

⁶¹ mag. Nina PLAVŠAK: »Izpodbijanje pravnih dejanj v steèaju«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 3-4/1991, str. 34-35, 2.4.1.

zaradi katerega lahko doseže e poplaèilo celotne svoje terjatve. Kadar pa se hkrati z dolžnikovim pravnim dejanjem, na podlagi katerega upnik pridobi pravico do poplaèila iz doloèenega dolžnikovega premoženja, dolžnikovo premoženje (aktiva) poveèa v enakem obsegu, ne gre za izpodbojno pravno dejanje.«⁶²

1.2.2.2. PRIMEROMA

»Za naklanjanje ugodnosti upniku se šteje zlasti, kadar je bilo izpodbijano pravno dejanje storjeno v korist posameznega upnika, katerega terjatev proti dolžniku je obstajala, še preden je bilo storjeno izpodbijano pravno dejanje, in je upnik zaradi izpodbijanega pravnega dejanja prejel veè, kot bi prejel kot steèajni upnik v primeru, da dejanje ne bi bilo storjeno, ali pridobil položaj loèitvenega upnika v steèajnem postopku« (3. odst. 125. èl. ZPPSL/1993).

Iz navedene zakonske doloèbe izhajajo, da je pri presoji, ali gre za izpodbojno pravno dejanje privilegiranja upnikov, pomemben trenutek, kdaj je bilo izpodbojno pravno dejanje storjeno. Privilegiran je namreè lahko samo tisti subjekt, ki je bil dolžnikov upnik že pred storitvijo izpodbojnega pravnega dejanja. Privilegiran pa je zaradi položaja, ki ga je pridobil na podlagi izpodbojnega pravnega dejanja, ki mu omogoèa ugodnejše (celotno) poplaèilo njegove predhodno obstojeèe terjatve.

»Pogostost (stalnost) dobav ni okolišèina, ki bi upravièevala privilegiranje posameznega upnika, pa èetudi je bil zaradi njih zaèetek steèaja za nekaj èasa odložen.«⁶³

1.2.2.3. ZASTAVNA PRAVICA

Pravna dejanja steèajnega dolžnika, ki imajo za posledico privilegiranje upnikov, so predvsem »tista dejanja, s katerimi posamezni izmed upnikov pridobi na dolžnikovem premoženju pravico, ki mu omogoèi ugodnejše poplaèilo njegove terjatve, torej loèitveno pravico. Od dejanj oškodovanja upnikov se loèijo po tem, da privilegirani upnik s pravnim dejanjem ne prejme izpolnitve svoje obveznosti, marveè se mu zagotovi zavarovanje te obveznosti, ki pa v konèni posledici (pri poplaèilu) pripelje do tega, da dobi svojo terjatev poplaèano v celoti.«⁶⁴ Tipièn primer privilegiranja upnikov je ustanovitev zastavne pravice na delih dolžnikovega premoženja v zavarovanje prej nastale terjatve upnika.

⁶² mag. Nina PLAVŠAK: »Izpodbijanje pravnih dejanj v steèaju«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 34/1991, str. 35

⁶³ sodba VS RS III Ips 108/98, 24.09.1998

⁶⁴ mag. Saša PRELIÈ: »Steèajno pravo«, Univerza v Mariboru – Pravna fakulteta, Maribor 1999, str. 88

Pravna dejanja, ki so privedla do pridobitve zastavne pravice, bodo imela tako objektivne znake izpodbojnega pravnega dejanja takrat, ko bo zastavna pogodba sklenjena zaradi zavarovanja izpolnitve terjatve upnika, ki je nastala že pred sklenitvijo pogodbe (npr. naknadna sklenitev zastavne pogodbe zaradi zavarovanja že nastale terjatve). V takšnem primeru bo namreč tisti, ki je bil dolžnik upnik že pred nastankom zastavne pravice, privilegiran s pravnim dejanjem pridobitve zastavne pravice, saj bo za razliko od ostalih stečajnih upnikov pridobil pravico do posebnega poplaila iz določenega dolžnikovega premoženja.⁶⁵ »Objektivnega elementa izpodbojnosti tako ne bodo imele zgolj tiste zastavne pogodbe, ki bodo sklenjene sočasno s sklenitvijo pogodbe, ki je pravni temelj nastanka terjatve, zavarovanju katere je namenjena zastavna pravica.«⁶⁶

1.2.2.4. DRUGE LOÛITVENE PRAVICE⁶⁷

»Privilegiranje upnikov pa lahko pomenijo tudi druge loÛitvene pravice.«⁶⁸ Pravico do posebnega poplaila iz določenega dolžnikovega premoženja lahko namreč upnik pridobi tudi na podlagi drugih pravnih poslov: na podlagi odstopa v izterjavo (2. odst. 425. òl. OZ), odstopa v zavarovanje (426. òl. OZ) ali izroÛitve v prodajo (284. òl. OZ).⁶⁹

Ta pravna dejanja so izpodbojna kot dejanja privilegiranja upnika, òe upnik terjatve, ki je bila odstopljena, še ni unovÛil oz. stvari, ki mu je bila izroÛena, še ni prodal. Òe pa se je upnik že poplail, pridobi pravno dejanje naravo izpodbojnega pravnega dejanja oškodovanja upnikov.

1.2.3. RAZPOLAGANJE Z DOLŽNIKOVIM PREMOŽENJEM BREZPLAÛNO ALI ZA NEZNATNO PLAÛILO

Z brezplaÛnim razpolaganjem se zmanjšuje premoženje stečajnega dolžnika, s tem pa tudi moŹnosti za poplailo njegovih upnikov.⁷⁰ Premoženje stečajnega dolžnika je namreč prikrajšano za dano vrednost, za katero dolžnik ni prejel

⁶⁵ Del premoženja, na katerem obstoji loÛitvena pravica, namreč do višine terjatve loÛitvenega upnika ne spada v glavno stečajno maso, ampak tvori posebno stečajno maso. Iz te posebne stečajne mase pa lahko loÛitveni upnik zahteva poplailo celotne terjatve. Ker lahko privilegirano poplailo zahteva samo iz posebne stečajne mase, na kateri je pridobil loÛitveno pravico (*Źodba VS RS III Ips 102/94, 10.03.1995*), usoda poplaila njegove terjatve ni odvisna od višine glavne stečajne mase in terjatev drugih (stečajnih) upnikov.

⁶⁶ dr. Nina PAVŠAK: »UÛinko stečajnega postopka na terjatve, pravice in pogodbeno razmerja«, Podjetje in delo (Ljubljana), št. 3/1997, 5.5.6.

⁶⁷ mag. Nina PAVŠAK: »Izpodbijanje pravnih dejanj v stečaju«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 3-4/1991, str. 37-38, 2.4.3.

⁶⁸ Vida MAYR: »Vloga upnika v stečajnem postopku«, Podjetje in delo (Ljubljana), št. 5/1998, str. 492 (5.3.c.)

⁶⁹ mag. Nina PAVŠAK: »Izpodbijanje pravnih dejanj v stečaju«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 3-4/1991, str. 37, 2.4.3.

⁷⁰ Za brezplaÛno razpolaganje gre tudi, òe je plaÛilo dogovorjeno, vendar pa je neznatno.

plačila, oz. za razliko med dano vrednostjo in premajhnim plačilom.⁷¹ Vendar pa insolventnost ne nastopi naenkrat niti nenadoma. Gre za dalj časa nastajajoče stanje, ki pa ga je mogoče zaznati vsaj v zadnjem letu pred začetkom stečajnega postopka. Zato so izpodbojna brezplačna razpolaganja z dolžnikovim premoženjem ali razpolaganja za nezatno plačilo, opravljena v zadnjem letu pred začetkom stečajnega postopka.

Pravna dejanja brezplačnega razpolaganja z dolžnikovim premoženjem (npr. »odpoved pravici, odpust dolga, uničenje vrednostnih papirjev«⁷²) ali razpolaganja za nezatno plačilo (1. odst. 126. čl. ZPPSL/1993) oz. opustitve teh dejanj, zaradi katerih je dolžnik izgubil kakšno materialno pravico⁷³ ali s katerimi je zanj nastala kakšna materialna obveznost (2. odst. 126. čl. ZPPSL/1993), so po pojavnih oblikah praviloma enaka pravnim dejanjem oškodovanja stečajnih upnikov in privilegiranja posameznih upnikov. Vendar pa se od njih ločijo po *causi* (poslovnem namenu), ki je neodplačna.

Gre za izključno objektivno predpostavko izpodbijanja, saj zakon upošteva samo objektivni dejanski stan – brezplačnost oz. nezatno (simbolično) plačilo, ki obenem pomeni oškodovanje (prikrajšanje) stečajnih upnikov. Za izpodbijanje zadostuje, da je takšno pravno dejanje storjeno.⁷⁴ Pomembno je le dejstvo, da nadomestilo ni sorazmerno vrednosti pridobljene pravice ali premoženjske koristi.⁷⁵ Ne zahteva se namreč, da bi pridobitelj vedel za slabo ekonomsko-finančno stanje stečajnega dolžnika.⁷⁶ Sicer pa varstvo dobre vere pridobitelja niti ni potrebno, ker sam ne bo oškodovan (prikrajšan): če bi moral zaradi uspešnega izpodbijanja pridobljeno vrniti, bi bil na istem, kot če ničesar ne bi pridobil. »Poleg tega pa bi bilo nepošteno, če bi obdržal koristi, ki jih je pridobil brezplačno ali za nezatno plačilo, ne glede na to kakšen je bil njegov subjektivni odnos do tega, medtem ko drugi upniki, ki so dolžniku izpolnili

⁷¹ dr. Mihajlo VELIMIROVIČ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeča«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 170.

⁷² dr. Mihajlo VELIMIROVIČ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeča«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 170

⁷³ »Npr. poročstvo.« Gl. mr. Saša PRELIČ: »Stečajno pravo«, Univerza v Mariboru – Pravna fakulteta, Maribor 1999, str. 89.

⁷⁴ »Kadar stečajni dolžnik ne prejme nasprotne vrednosti za naslednja dejanja, gre za brezplačno razpolaganje: plačilo ali zavarovanje plačila tujega dolga; ustanovitev zastave za tuj dolg; poročstvo za tuj dolg; garancijo; pogodbo v korist tretjega; odlog plačila dolžniku; odpust dolga; priznanje spornih dolgov, naravnih dolgov; neuveljavljanje terjatev s tožbo; neobrambo proti tožbi in procesnim dejanjem, s katerimi se uveljavljajo dvomljive terjatve; zamudo prekluzivnih rokov za uveljavljanje pravic; opustitev protestov in drugih dejanj, s katerimi se odvrne prekluzija.« Gl. dr. Stojan CIGOJ: »Izbrana poglavja obligacijskega prava (dodatek k splošnemu delu obveznosti)«, Univerza v Ljubljani – Pravna fakulteta, Ljubljana 1970, str. 10, opomba št. 3.

⁷⁵ Teorija sploh obravnava vsakršen popust (ki ni običajen), ko gre torej za delno brezplačno razpolaganje, kot brezplačno razpolaganje z delom spolnitve.

⁷⁶ Ne zahteva pa se niti, da bi stečajni dolžnik imel namen oškodovati stečajne upnike ali posameznim upnikom nakloniti ugodnost.

nasprotno obveznost, ne bi bili poplačani.«⁷⁷ Interesa varstva pravnega prometa in dobre vere se morata umakniti interesu oškodovanih upnikov.

(Ne)zadostnost plačila je nedoločen pravni pojem, vendar z normativno vsebino. Gre za pravni standard, ki želi doseči, da bi se norma zakona kar najbolj približala zahtevam živiljenja. Zato je naloga sodnika, da pravni standard⁷⁸, ki ga določa (stečajni) zakon, v vsakem posameznem primeru ustrezno 'zapolni'; medtem ko »lahko nasprotnik izpodbijanja v primeru spora dokazuje, da nadomestilo ni neznatno oz. da okoliščine, v katerih je bilo opravljeno razpolaganje, opravičujejo prodajo stvari za simbolično nadomestilo (npr. pri prodaji lahko pokvarljivega blaga ali blaga, ki je bilo neprimerno za hrambo pri dolžniku)«⁷⁹. Za takšno prodajo gre tudi pri »razprodaji sezonskega blaga in blaga, ki je iz mode«⁸⁰.

2. PREDPOSTAVKE IZPODBIJANJA

2.1. SPLOŠNO

Da bi se uveljavila pravica do izpodbijanja, morajo biti podana »splošna in posebna dejanska stanja (predpostavke) izpodbijanja«⁸¹. Da bi nastal izpodbijni zahtevek, se morajo uresničiti »vse sestavine izpodbijnega dejanskega stanja«⁸², izpolnjeno mora biti celotno izpodbijno dejansko stanje. Niso namreč izpodbijna vsa dolžnikova pravna dejanja, ampak samo tista, za katera obstajajo zakonske predpostavke (tako splošne kot posebne).

»Izpodbijanje pravnega dejanja je lahko uspešno samo, če so izpolnjene zakonske predpostavke izpodbijanja.«⁸³

⁷⁷ mr. Mihajlo DIKA: »Stečajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 155, § 76, 3.

⁷⁸ »Pravni standardi pomenijo način uporabe materialnega prava (niso torej element dejanskega stanja)«. Gl. dr. Boris STROHSACK: »Obligacijska razmerja I (Druga, spremenjena in dopolnjena izdaja)«, Āasopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1992, str. 29, 5. ter dr. Boris STROHSACK: »Obligacijska razmerja I in Obligacijska razmerja II (Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti) - Ponatis«, Āasopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1998, str. 28, 5.

⁷⁹ mr. Hrvoje MOMĀINOVIĀ: »Pobijanje pravnih radnji u stečaju«, Privreda i pravo (Zagreb), št. 1-2/1988, str. 104, V.3.

mr. Hrvoje MOMĀINOVIĀ: »Pobijanje pravnih radnji u stečaju«, Privreda i pravo (Zagreb), št. 3-4/1990, str. 210, V.3.

⁸⁰ dr. Mihajlo VELIMIROVIĀ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeća«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 171, 4.B.II.

⁸¹ dr. Branislav NEDELJKOVIĀ: »Opšta Āinjeniena stanja pobijanja u stečaju (opšte pretpostavke prava pobijanja)«, Arhiv (Beograd), št. 6/1935, str. 586

⁸² dr. Jož e JUHART: »Nasprotnik izpodbijanja«, Pravnik (Ljubljana), št. 1-3/1967, str. 32

⁸³ s odba in sklep VS RS III Ips 96/98, 01.04.1999

Splošne so tiste predpostavke, ki morajo biti izpolnjene pri vsakem izpodbijanju pravnih dejanj. Posebne predpostavke pa se razlikujejo glede na vrsto izpodbijanega pravnega dejanja.⁸⁴ Splošne predpostavke so, da je bil nad dolžnikom začet postopek, da gre za pravno dejanje, ki ga je mogoče izpodbijati, in da bodo z (uspešnim) izpodbijanjem doseženi ugodnejši pogoji za poplačilo stečajnih upnikov. Posebne predpostavke pa so objektivno (oškodovanje stečajnih upnikov oz. naklanjanje ugodnosti posameznim upnikom) – subjektivne narave (vednost o dolžnikovem slabem ekonomsko-finančnem stanju) ali zgolj objektivne narave (razpolaganje z dolžnikovim premoženjem brezplačno oz. za neznatno plačilo).

Pri predpostavkah gre za sestavine izpodbijnega dejanskega stanja, torej za dejanske predpostavke (odvisne od okoliščin konkretnega primera). Vendar pa je zaključek o obstoju objektivno-subjektivne ali zgolj objektivne predpostavke izpodbijanja (kljub nekaterim drugačnim sodnim odločbam) pravni in ne dejanski zaključek.

»Obstoj subjektivnega dejanskega stanja ugotavlja sodišče za vsak konkreten primer posebej. Zaključkov o njegovem obstoju ne izvaja iz nekega splošnega dejanskega stanja. Sodišče je zato pravilno prav za obravnavani primer ugotovljalo, ali je podan tudi subjektivni dejanski stan in ugotovilo, da je. Ta ugotovitev je dejanska ugotovitev.«⁸⁵

»Vprašanje obstoja subjektivnega elementa kot predpostavke izpodbijanja pravnih dejanj v stečaju je dejansko vprašanje.«⁸⁶

»Izpodbijnemu zahtevku sodišče ugodi, če ugotovi, da sta izpolnjena tako objektivni kot tudi subjektivni element dejanskega stanja izpodbijanja. Vprašanje njunega obstoja je dejansko vprašanje.«⁸⁷

Podlago za prevladujočo logično metodo razmejitve dejanskih od pravnih vprašanj predstavlja nauk o sodniškem sklepanju (silogizmu). Sodnik najprej ugotovi dejstva, ki sestavljajo nek živeljski dogodek. Ta dejstva ugotavlja predvsem s pravili dokaznega postopka, pa tudi z zakoni mišljenja in izkustvenimi pravili. Nato pa ugotavlja, ali dejstva odgovarjajo abstraktnemu dejanskemu stanju pravne norme. Ta subsumpcija dejanskega stanja pod pravno normo pa predstavlja uporabo prava.⁸⁸

⁸⁴ mr. Mihajlo DIKA: »Stečajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 150-151, § 76, 1.

⁸⁵ sodba VS RS III Ips 68/92, 13.01.1993

⁸⁶ sodba VS RS III Ips 74/94, 10.03.1995

⁸⁷ sodba VS RS III Ips 10/2000, 24.08.2000

⁸⁸ dr. Lojze UDE: »Razlikovanje dejanskih in pravnih vprašanj«, NEBRA, Šola civilnega procesnega prava (Ljubljana, 18.-20.09.2001) – seminarско gradivo, str. 4-6, II.3.

Tako gre npr. pri ugotavljanju, ali so stečajni upniki zaradi izpodbijanega pravnega dejanja prejeli manj, kot bi prejeli, če stečajni dolžnik ne bi storil izpodbijanega dejanja, oz. ali je posamezni upnik zaradi izpodbijanega pravnega dejanja pridobil položaj ločitvenega upnika v stečajnem postopku, za dejansko sklepanje, medtem ko gre pri zaključku o oškodovanju stečajnih upnikov oz. privilegiranju posameznega upnika za pravno sklepanje (za uporabo materialnega stečajnega prava).

Za dejansko sklepanje gre npr. tudi pri ugotavljanju, ali je druga stranka, v korist katere je bilo izpodbijano dejanje storjeno, vedela za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje.⁸⁹ Gre namreč za dejstvo notranjega življenja, ki ga je mogoče ugotoviti le na podlagi njegovih zunanjih manifestacij. Iz dejstev zunanjega sveta sklepamo na znanje.⁹⁰

Vendar pa gre pri oceni, ali je nasprotnik izpodbijanja glede na konkretne okoliščine mogel ali moral vedeti za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje, za pravno zaključevanje. **Sklep o tem, ali je neka oseba glede na določene okoliščine mogla ali morala vedeti za določeno dejstvo, je namreč pravni zaključek.** Dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje je nedoločen pravni pojem (z normativno vsebino); **sklepanje iz ugotovljenih dejstev, ali je v konkretnem primeru šlo za dejansko stanje, ki ga je mogoče uvrstiti v okvir nedoločenega pojma (subsumiranje ugotovljenih dejstev pod nedoločen pojem), pa je pravna ocena.**⁹¹

2.2. SPLOŠNE PREDPOSTAVKE

2.2.1. ZAČETEK STEČAJNEGA POSTOPKA

Pravica do izpodbijanja pravnih dejanj je pravica materialnopravne narave. Nastane kot ena izmed posledic začetka stečajnega postopka.⁹² Zato je objektivna predpostavka izpodbijanja, da je bil nad dolžnikom formalno začet stečajni postopek.

⁸⁹ Prim. dr. Lojze UDE: »Razlikovanje dejanskih in pravnih vprašanj«, NEBRA, Šola civilnega procesnega prava (Ljubljana, 18.-20.09.2001) – seminarско gradivo, str. 6-8, III.1.

⁹⁰ univ. prof. dr. Jož e JUHART: »Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije«, Univerzitetna založba v Ljubljani, 1961, str. 354, § 125, I.

⁹¹ dr. Lojze UDE: »Razlikovanje dejanskih in pravnih vprašanj«, NEBRA, Šola civilnega procesnega prava (Ljubljana, 18.-20.09.2001) – seminarско gradivo, str. 11-14, III.3.

⁹² Pri izpodbijanju v stečaju je namreč možno, da so izpolnjene le nekatere sestavine izpodbijnega dejanskega stanja. Tako je možno, da je bilo opravljeno izpodbijno pravno dejanje in da je podan izpodbijni razlog, le stečaj še ni začet. Začetek stečaja pa je »formalno dejanska predpostavka ali sestavina izpodbijnega pravnega razmerja«. Gl. dr. Jož e JUHART: »Nasprotnik izpodbijanja«, Pravniki (Ljubljana), št. 1-3/1967, str. 32.

Sicer pa se obstoj predpostavk izpodbijanja ugotavlja glede na èas zaèetka steèajnega postopka. Takrat se namreè tudi oblikuje steèajna masa (1. odst. 6. èl. in 1. odst. 104. èl. ZPPSL/1993), iz katere se poplaèajo upniki.

»Ali je podana ena od predpostavk (katerakoli), je treba presojati glede na situacijo, kakršna je bila ob zaèetku steèajnega postopka.«⁹³

»Odloèilno je, kakšna je bila situacija ob zaèetku steèajnega postopka. Ta pa je bila takšna, da steèajna masa ni zadošèala za popolno poplaèilo upnikov. Èim pa je tako, so pravna dejanja, ki jih je naèeloma mæ no izpodbijati v steèajnem postopku, pomenila naklanjanje ugodnosti upnikom oz. oškodovanje upnikov.«⁹⁴

2.2.2. IZPODBOJNO PRAVNO DEJANJE

Izpodbijati je mogoèe vsako pravno dejanje, ki ga je dolžnik storil v zadnjem letu pred dnem zaèetka steèajnega postopka (1. odst. 125. èl. ZPPSL/1993), kakor tudi opustitev tega dejanja, zaradi katere je dolžnik izgubil kakšno materialno pravico ali je zanj nastala kakšna materialna obveznost (2. odst. 125. èl. ZPPSL/1993). Izpodbijati je mogoèe samo pravna dejanja ali opustitve pravnih dejanj steèajnega dolžnika, ne pa tretjih oseb.

»Steèajni postopek se zaène zoper dolžnika, ki svojih obveznosti do upnikov ne more v celoti poravnati. Vodilno naèelo steèajnega postopka je sorazmerno poplaèilo terjatev upnikov steèajnega dolžnika. To naèelo zahteva, da se v zadnjem letu pred zaèetkom steèajnega postopka ne zgodi nièesar takšnega, kar bi pomenilo naklanjanje ugodnosti posameznim upnikom oz. oškodovanje upnikov. Zato ZPPSL (1989) doloèa, da lahko, ob izpolnitvi predpostavk, upniki in steèajni dolžnik izpodbijajo pravna dejanja, ki jih je dolžnik storil v zadnjem letu pred zaèetkom steèajnega postopka.«⁹⁵

Plaèilna nesposobnost in prezadolženost ne nastaneta naenkrat niti nenadoma. Gre za stanje, ki je posledica dalj èasa trajajoèih ekonomskih in finanènih težav dolžnika. Zaradi tega je težko ugotoviti èas, v katerem dolžnikova dejanja vplivajo na (oteženo ali zmanjšano) poplaèilo upnikov. Tako je zakon doloèil, da je mogoèe izpodbijati pravna dejanja, ki jih je steèajni dolžnik storil v zadnjem letu pred zaèetkom steèajnega postopka.⁹⁶ Šteje namreè, da je dolžnikovo slabo ekonomsko-finanèno stanje v tem obdobju razvidno. Vendar

⁹³ sodba VS RS III Ips 55/93, 09.09.1993

⁹⁴ sodba VS RS III Ips 20/93, 22.04.1993

⁹⁵ sklep VS RS III Ips 54/2000, 13.07.2000

⁹⁶ Gre za enoten enoletni rok, ki velja za vsa izpodbijna dejanja. Odpadlo je namreè razlikovanje, ki je obstajalo v prejšnjih predpisih in je bilo motivirano s težavo pravnega dejanja, stopnjo udeležbe tretje osebe oz. s težavo dokazovanja. Gl. dr. Dimitar MACHIEDO: »Graðanskopravni i ostali uèinci otvaranja steèajnog postopka«, Zbornik radova Pravnog fakulteta (Split), št. III/1965, str. 69.

»pa je za samo izpodbijanje nepomembno, ali je izpodbojno pravno dejanje povzročilo, da je nastala na strani dolž nika plačilna nezmožnost«⁹⁷.

Rok enega leta je materialnopravni rok, zato »ni možno njegovo podaljšanje z vrnitvijo v prejšnje stanje«⁹⁸. Rok enega leta je prekluzivni rok, katerega zamuda ima za posledico izgubo pravice do izpodbijanja pravnih dejanj stečajnega dolž nika (ali opustitve pravnih dejanj). To pa pomeni, da se lahko izpodbijajo samo tista dolžnikova dejanja, ki so bila storjena v tem roku (v zadnjem letu pred začetkom stečajnega postopka). Rok se šteje od dneva, ko je oklic o začetku stečajnega postopka nabit na oglasno desko sodišča. Takrat namreč nastopijo pravne posledice začetka stečajnega postopka (1. odst. 103. čl. v zvezi z 2. odst. 101. čl. ZPPSL/1993). Predhoden umik predloga za začetek stečajnega postopka (1. odst. 94. čl. ZPPSL/1993) ali njegova predhodna zavrnitev (3. odst. 94. čl. in 2. odst. 97. čl. ZPPSL/1993) ne vpliva na štetje roka.⁹⁹ V nasprotnem primeru bi lahko prišlo do zlorab. Če je pritožbeno sodišče razveljavilo sklep o začetku stečajnega postopka, vendar pa je stečajni senat v ponovljenem postopku ponovno izdal sklep o začetku stečajnega postopka, se rok šteje od dneva, ko je bil prvi sklep nabit na oglasno desko sodišča (2. odst. 103. čl. ZPPSL/1993).

2.2.3. UGODNEJŠI POGOJI ZA POPLAÈILO STEČAJNIH UPNIKOV

Stečajni upniki so z dolžnikovim pravnim dejanjem prikrajšani pri poplačilu svojih terjatev iz stečajne mase. Zato mora rezultat izpodbijanja prispevati k njihovem boljšemu poplačilu. Ker so upniki odkazani na poplačilo iz dolžnikovega premoženja, »mora biti izpodbijanje takšno, da od njega lahko pričakujemo boljše poplačilo upnikov. Izpodbijanje je izključeno, če ne pelje do dajatve v splošen sklad (tj. v stečajno maso) in s tem do zvišanja poplačila upnikov.«¹⁰⁰ Nasprotna stranka pa lahko dokazuje, da izpodbijanje ne more pripeljati do povečanja, izboljšanja možnosti za poplačilo upnikov. Nasprotnik izpodbijanja nosi dokazno breme, da izpodbijanje pravnih dejanj ne bo omogočilo niti delnega poplačila upnikov.¹⁰¹

⁹⁷ dr. Jože JUHART: »Upniško izpodbijanje v prisilni likvidaciji«, *Pravnik* (Ljubljana), št. 3-4/1956, str.83, II.1.d.

⁹⁸ mr. Hrvoje MOMČINOVIĆ: »Pobijanje pravnih radnji u stečaju«, *Privreda i pravo* (Zagreb), št. 1-2/1988, str. 99, IV.3.

mr. Hrvoje MOMČINOVIĆ: »Pobijanje pravnih radnji u stečaju«, *Privreda i pravo* (Zagreb), št. 3-4/1990, str. 205, IV.3.

⁹⁹ dr. Mihajlo VELIMIROVIĆ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeća«, *Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo* 1972, str. 166, 4.A.IV.

¹⁰⁰ dr. Jože JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, *Pravnik* (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 226, 2.

¹⁰¹ dr. Bogdan LOZA: »Pravo povjerilaca da pobijaju pravne radnje preduzeća nad kojima je otvoren postupak prinudne likvidacije«, *Narodna uprava* (Sarajevo), št. 2-3/1960, str. 128, 6.

Èe bi npr. dolžnik v izpodbojnem roku in v stanju plačilne nezmožnosti prodal nekaj premišnin, ki bi bile daleè preko vrednosti obremenjene z zastavnimi pravicami, njegovega dejanja ne bi bilo dopustno izpodbijati. Tudi èe bi bilo izpodbijanje uspešno, se namreè položaj upnikov ne bi niè izboljšal.¹⁰²

2.3. POSEBNE PREDPOSTAVKE

Za uspešno izpodbijanje morajo biti poleg splošnih izpolnjene tudi posebne predpostavke. Podana mora biti ena od objektivnih predpostavk (oškodovanje stečajnih upnikov ali naklanjanje ugodnosti posameznim upnikom) in (kumulativno) subjektivna predpostavka (da je nasprotnik izpodbijanja vedel ali bi moral vedeti za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje) ali pa zgolj objektivna predpostavka (da je dolžnik razpolagal s premoženjem brezplačno ali za nezatno plaèilo).

2.3.1. OBJEKTIVNO-SUBJEKTIVNE PREDPOSTAVKE

2.3.1.1. OŠKODOVANJE STEČAJNIH UPNIKOV

Ko dolžnik plaèuje dolg, izpolnjuje svojo zakonsko obveznost. Zato je nasprotnik izpodbijanja upravièen takšno izpolnitev sprejeti. Vendar pa je mogoèe izpodbijati tudi plaèilo resniènega in dospelega dolga, èe ima za posledico oškodovanje drugih upnikov.¹⁰³

Pravna dejanja, ki imajo za posledico neenakomerno ali zmanjšano poplaèilo stečajnih upnikov, so dejanja dolžnika, ki se tièejo njegovega premoženja. To premoženje (bodoèa stečajna masa, iz katere se bodo sorazmerno poplaèali stečajni upniki¹⁰⁴) je zmanjšano. Torej so izpodbojna tista pravna dejanja stečajnega dolžnika, zaradi katerih so stečajni upniki oškodovani oz. prikrajšani, kar mora dokazati izpodbojni tožnik.

Pravno dejanje, ki ima za posledico neenakomerno poplaèilo upnikov, je podano, èe zaradi dolžnikovega pravnega dejanja eden od upnikov prejme plaèilo celotne terjatve, medtem ko so terjatve drugih upnikov zaradi stečaja poplaèane zgolj sorazmerno. Zaradi izpolnitve obstojeèe obveznosti poplaèani upnik prejme veè, kot bi prejel kot stečajni upnik, medtem ko ostali stečajni upniki prejmejo manj, kot bi prejeli, èe plaèila ne bi bilo. Zaradi izpolnitve obveznosti enemu od upnikov se namreè zmanjša aktivni del premoženja

¹⁰² dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, *Pravnik* (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 226, 1.

¹⁰³ dr. Karlo KOVAÈ: »Prilog pitanju prava pobijanja u postupku prinudne likvidacije«, *Pravni život* (Beograd), št. 5/1964, str. 44

¹⁰⁴ Pravna dejanja se morajo nanašati na tisto premoženje, ki je v stečaju doloèeno za poplaèilo upnikov. To pa je stečajna masa.

stečajnega dolž nika, iz katerega se sorazmerno poplaèajo ostali stečajni upniki. Zato ima dolž nikovo pravno dejanje za posledico tudi zmanjšano poplaèilo upnikov.

Po veèinskem stališèu je oškodovanje upnikov objektivna sestavina vsakega izpodbojnega dejanskega stanja. Izpodbojno pravno dejanje mora biti za upnike škodljivo, upniki morajo biti prikrajšani. Med pravnim dejanjem in prikrajšanjem upnikov mora biti vzroèna zveza.¹⁰⁵ Po nasprotnem stališèu pa ni potrebna vzroèna zveza med izpodbojnim dejanjem in resniènim zmanjšanjem poplaèilnih izgledov za upnike. Oškodovanje oz. prikrajšanje namreè po vsebini ne pomeni, da bi upniki s pravnim dejanjem dolž nika res utrpeli kakšno škodo na svojem premož enju. Èe bi šlo za pravo škodo v tehniènem pomenu, bi bil namreè izpodbojni zahtevek navaden odškodninski zahtevek. Sicer pa upniki tudi nimajo nobene škode, saj izpodbojna pravna dejanja ne posegajo v njihovo premož enje, ampak v premož enje dolž nika. Naèeloma pa je tudi mogoèe, da dolž nik takrat, ko je opravil izpodbojno dejanje, sploh ni imel nobenih upnikov. Upniki so prizadeti le v svojem prièakovanju, saj so odkazani na poplaèilo iz dolž nikovega premož enja, iz katerega se oblikuje stečajna masa.¹⁰⁶

2.3.1.2. NAKLANJANJE UGODNOSTI (POSAMEZNIM) UPNIKOM

Pravno dejanje privilegiranja upnikov je vsako pravno dejanje, ki upniku omogoèi ali olajša poplaèilo iz dolž nikovega premož enja. Pravno dejanje privilegiranja upnikov je vsako pravno dejanje, s katerim posamezni upnik pridobi na dolž nikovem premož enju pravico, ki mu omogoèa ugodnejše poplaèilo njegove terjatve, torej loèitveno pravico. »Od dejanj oškodovanja upnikov se loèijo po tem, da privilegirani upnik s pravnim dejanjem ne prejme izpolnitve svoje obveznosti, marveè se mu zagotovi zavarovanje te obveznosti, ki pa v konèni posledici (pri poplaèilu) pripelje do tega, da dobi svojo terjatev poplaèano v celoti«¹⁰⁷, medtem ko ostali (neprivilegirani) upniki prejmejo le sorazmerno poplaèilo svojih terjatev.

*»Kot loèitvene pravice se ne pojavljajo samo zastavne pravice, ampak tudi pravice poplaèila, retencijske pravice in tudi druge loèitvene pravice«.*¹⁰⁸

¹⁰⁵ dr. Jož e JUHART: »Upniško izpodbijanje v prisilni likvidaciji«, Pravniki (Ljubljana), št. 3-4/1956, str. 82-83, II.1.è.

dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravniki (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 225-226, 1.

¹⁰⁶ To stališèe je na podlagi avstrijskega in nemškega izpodbojnega prava zagovarjal EHRENZWEIG. Gl. dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravniki (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 226-227, 2.

¹⁰⁷ mag. Saša PRELIÈ: »Stečajno pravo«, Univerza v Mariboru – Pravna fakulteta, Maribor 1999, str. 88

¹⁰⁸ sodba VS RS III Ips 184/99, 13.01.2000

Sicer pa je tipičen primer privilegiranja upnikov (s tem pa tudi neenakomernega poplačila stečajnih upnikov) ustanovitev zastavne pravice na premož enju dolž nika v zavarovanje prej nastale terjatve upnika.¹⁰⁹ »Kadar pa se hkrati z dolž nikovim pravnim dejanjem, na podlagi katerega upnik pridobi pravico do poplačila iz določenega dolž nikovega premož enja, dolž nikovo premož enje (aktiva) poveča v enakem obsegu, ne gre za izpodbojno pravno dejanje.«¹¹⁰

2.3.1.3. VEDNOST O DOLŽ NIKOVEM SLABEM EKONOMSKO-FINANÈNEM STANJU

Poleg objektivne predpostavke izpodbijanja mora biti kumulativno podana tudi subjektivna predpostavka, ki se kaže v določenem subjektivnem odnosu udelež enca pravnega dejanja.¹¹¹ Drugače kot pri izvenstečajnem izpodbijanju (odplačenih razpolaganj), kjer se subjektivni element zahteva tako pri dolž niku kot pri tretji osebi, ki je imela korist od izpodbojnega pravnega dejanja, se pri stečajnem izpodbijanju subjektivni element zahteva samo pri tretji osebi. Subjektivni element se kaže v tem, da je nasprotnik izpodbijanja vedel ali bi moral vedeti za dolž nikovo slabo ekonomsko-finanèno stanje ali pa vsaj za okolišèine, ki kažejo na to, da se bo ta razlog neposredno uresničil. Èe bi nasprotnik izpodbijanja dokazal, da ni vedel za dolž nikovo slabo ekonomsko in finanèno stanje ter da tudi ni mogel vedeti zanj, bi smel obdrž ati naklonjeno ugodnost.¹¹²

»Ker je insolventnost najpogostejši stečajni razlog, se upnikova vednost o dolž nikovem finanènem stanju vež e na vse tiste oblike plačevanja, ki ne pomenijo neposrednega toka med dolž nikom in upnikom.«¹¹³

¹⁰⁹ VARANELLI meni, da je pomanjkanje sočasnosti le ena od oblik in znak privilegiranja upnikov. Zato naklanjanja ugodnosti upnikom ni mogoče ocenjevati le s kronološkega vidika, ampak je treba upoštevati tudi pravno-ekonomski vidik. Tako meni, da je treba razlikovati med pravno in ekonomsko platjo operacije. »Prvo fazo predstavlja analiza konkretnega pravnega dejanja privilegiranja upnika (npr. hipoteke), ki je lahko sočasna ali pa nesočasna z nastankom terjatve. Drugi korak je analiza in utemeljitev privilegiranja (v èem je upnik privilegiran). Medtem ko je temelj prve faze strogo pravni (gre namreè za kvalifikacijo posameznega pravnega dejanja v luèi uèinkov, ki bi jih imeli v stečaju), druga faza temelji zgolj na ekonomskem uèinku privilegiranja upnika in predpostavlja analizo poslovnih knjig dolž nika (ali je upnik dolž niku nakazal vsoto denarja iz naslova terjatve, ki je predmet zavarovanja). V prvem koraku ugotovimo, katero pravno dejanje je izpodbojno, v drugem pa, zakaj je izpodbojno.« Gl. Luigi VARANELLI: »Izpodbijanje naklanjanja ugodnosti upnikom v primeru stečaja podjetja«, Pravna praksa (Ljubljana), št. 19/2003, priloga, str. VII, 2.a.

¹¹⁰ mag. Nina PLAVŠAK: »Izpodbijanje pravnih dejanj v stečaju«, Pravosodni bilten (Ljubljana), št. 3-4/1991, str. 35

¹¹¹ »Izpodbijajo se lahko le tiste naklonitve ugodnosti, glede katerih je druga stranka, ki ji je bila ugodnost dana, vedela ali morala vedeti za (dolž nikovo) neugodno finanèno in gospodarsko stanje.« Gl. dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravniki (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 230, 1.

¹¹² »Obdrž ati bi smel plaèano zastarano terjatev, neiztož ljivo terjatev, vrnjeno blago ali blago, ki je bilo dano namesto plaèila.« Gl. dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravniki (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 231, 1.

¹¹³ sodba VSM Cpg 739/97, 21.01.1998

»V tej zvezi je treba poudariti, da zahteve po vednosti o slabem ekonomsko-finanènem polož aju dolž nika v nobenem primeru ne smemo enaèiti z zahtevo po vednosti o škodovalnem namenu dolž nika, saj dejansko stanje prikrajšanja upnikov v steèaju ne obsega oškodovalne namere dolž nika (*consilium fraudis*) ter vednosti tretjega o škodovalnih namerah dolž nika (*conscientia fraudis*), marveè so zahteve zakona drugaène: oškodovanje (privilegiranje) upnikov in vednost o finanènem polož aju dolž nika, torej vednost o pri dolžniku podanih steèajnih pogojih (insolvenca, prezadolž enost).«¹¹⁴

Oškodovalni namen in vednost zanj sta bili namreè osnovni materialni predpostavki izpodbijanja. Ker pa gre za notranja psihièna stanja, ki jih je zelo tež ko dokazati, so postavili domnevo, da obstaja vednost za oškodovalni namen, èe je tretji vedel za slabo ekonomsko-finanèno stanje dolž nika. Z razvojem in tež njo po objektivizaciji izpodbojnega prava pa je postala vednost za slabo ekonomsko-finanèno stanje dolž nika subjektivna predpostavka izpodbijanja.

Vednost o slabem ekonomskem-finanènem stanju dolž nika se ne zahteva pri dolžniku, ampak le pri upniku (nasprotniku izpodbijanja). »Mož no je namreè, da je dolžnik, ki je bil plaèilno nesposoben, storil pravno dejanje prav z namenom, da bi poboljšal svoje premož enjsko stanje, ne ga pa poslabšal.«¹¹⁵

'Vedeti ali vedeti morati' (za dolžnikovo slabo ekonomsko-finanèno stanje) so notranja ali psihièna dejstva, ki jih je mogoèe dokazati le, kolikor se kaž ejo v zunanjem svetu¹¹⁶, oz. ki se dokazujejo po svojih zunanjih manifestacijah¹¹⁷. Dokazno breme nosi (izpodbojni) tož nik. Dejanske okoliš èine za 'vedeti ali vedeti morati' so morale biti podane takrat, ko je bilo izpodbojno pravno dejanje storjeno. Zato izpodbijanje ni dovoljeno, èe je tož nik za te okoliš èine zvedel šele pozneje.

»Za uspešno izpodbijanje pravnih dejanj po 125. èl. ZPPSL (1993) je odloèilno, da subjektivni element izpodbijanja ž e obstoji ob izvršitvi izpodbojnega dejanja. Èe takrat ne obstoji, izpodbojnemu zahtevku ni mogoèe ugoditi. Vrnitev posojila pred zapadlostjo, kot tudi na naèin, ki ni obièajen, sta dejanji, ki lahko vzbudita dvome, nanašajoèe se na ekonomsko finanèno stanje dolž nika. Toda èe teh dvomov, ne upoštevajoè omenjeni dejanji, ob njuni izvršitvi ni moglo biti, nobeno od njiju ne more imeti za posledico ugotovitve obstoja subjektivnega elementa izpodbijanja, pa èeprav ni upnik po njuni izvršitvi nièesar ukrenil za

¹¹⁴ Saša PRELIÈ, Renato VRENÈUR: »Pravno varstvo oškodovanih upnikov«, Podjetje in delo (Ljubljana), št. 1/1995, str. 104, opomba št. 19

¹¹⁵ dr. Mihajlo VELIMIROVIÈ. »Pobijanje pravnih radnji preduzeæa«, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo 1972, str. 172

¹¹⁶ dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravnik (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 228

¹¹⁷ dr. Jož e JUHART: »Nasprotnik izpodbijanja«, Pravnik (Ljubljana), št. 1-3/1967, str. 35, 3.2.

preveritev ekonomsko finančnega stanja dolžnika. Za odločitev merodajno dejansko stanje je stanje ob izvršitvi dejanja, ki je predmet izpodbijanja.»¹¹⁸

Pri 'vedeti ali vedeti morati' (za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje) naj bi pravzaprav šlo za vprašanje dobre vere.¹¹⁹ Kdor je ravnal v dobri veri, uživa posebno pravno varstvo. **»V dobri veri pa ravna tisti, kdor ne pozna razlogov, ki se protivijo njegovi pridobitvi.«¹²⁰** V dobri veri ravna, kdor je zaupal v popolnost in poštenost objektivnega dejanskega stanja, pri čemer pa mora izkazati navadno (1. odst. 6. čl. OZ) oz. poklicno skrbnost (2. odst. 6. čl. OZ). Subjektivna predpostavka namreč varuje skrbne nasprotnike izpodbijanja, medtem ko objektivne predpostavke varujejo oškodovane upnike. Če zakon ne bi določal tudi subjektivne predpostavke, bi moral vsak upnik pričakovati, da bo v primeru stečajna nad dolžnikom moral vrniti prejeta.

Sicer pa pojem slabega ekonomsko-finančnega stanja ni opredeljen. Gre torej za »nedoločen pravni pojem, vendar z normativno vsebino«¹²¹; za pravni standard, ki želi doseči, da bi se norma zakona kar najbolj približala zahtevam živiljenja. Zato je naloga sodnika, da pravni standard, ki ga določa stečajni zakon, v vsakem posameznem primeru ustrezno 'zapolni'.¹²² Čeprav je ugotovitev, ali je bilo dolžnikovo ekonomsko-finančno stanje slabo, odvisna od dejanskih okoliščin konkretnega primera, pa je zaključek o tem pravni in ne dejanski¹²³. **Pravni standard namreč pomeni način uporabe materialnega prava.**

V bistvu gre za »vednost ali dolžnikovo vednost o obstoju določenega stečajnega razloga ali okoliščin, ki kažejo na to, da se bo ta razlog neposredno uresničil (prenehanje plačil, nerentabilno poslovanje ipd.)«¹²⁴, oz. za vednost o tem, »da so že uresničeni zakonski pogoji za začetek stečajne nad dolžnikom«¹²⁵. Vendar pa za dejanski stan slabega ekonomsko-finančnega položaja ne zadošča enkratno ali trenutno slabo ekonomsko in finančno stanje stečajnega dolžnika, ampak

¹¹⁸ sklep VS RS III Ips 44/98, 14.05.1998

¹¹⁹ Če bi se pri dplačnem razpolaganju izkazalo, da je bilo tretji osebi znano ali bi ji moralo biti znano dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje, naj bi se štelo, da tretja oseba ni bila dobroverna. Zato njeni interesi ne bi bili varovani.

¹²⁰ dr. Jož e JUHART: »Nasprotnik izpodbijanja«, Pravniki (Ljubljana), št. 1-3/1967, str. 35, III.

¹²¹ dr. Boris STROHSACK: »Obligacijska razmerja I (Druga, spremenjena in dopolnjena izdaja)«, Ėasopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1992, str. 32, 5.c.

dr. Boris STROHSACK: »Obligacijska razmerja I in Obligacijska razmerja II (Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti) – Ponatis«, Ėasopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1998, str. 31, 5.c.

¹²² »Obstoj subjektivnega dejanskega stanja ugotavlja sodišče za vsak konkreten primer posebej. Zaključek o njegovem obstoju ne izvaja iz nekega splošnega gospodarskega stanja.« Gl. sodbo VS RS III Ips 68/92, 13.01.1993.

¹²³ »Vprašanje, kdaj je ekonomsko-finančno stanje stečajnega dolžnika slabo, je dejansko vprašanje.« Gl. Stevan GOJIĆ: »Pobijanje pravnih radnji dužnika u našem privrednom pravu«, Privredno-pravni priručnik (Beograd), št. 3/1975, str. 32.

¹²⁴ mr. Mihajlo DIKA: »Stečajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 154

¹²⁵ Petar ŠURLAN: »Pobijanje pravnih radnji učinjenih pre otvaranja stečajnog postupka«, Privredno-pravni priručnik (Beograd), št. 1/1966, str. 28

mora biti to stanje kvalificirano (trajnejše, dalj časa trajajoče).¹²⁶ Za dejanski stan slabega ekonomsko-finančnega položaja pa tudi ne zadošča ž e vsakršna pojavna oblika slabega ekonomskega in finančnega stanja stečajnega dolžnika, temveč mora biti to stanje kvalificirano s takšnimi okoliščinami, ki ž e narekujejo možnost ali celo verjetnost začetka stečajnega postopka nad dolžnikom.¹²⁷ Od dolžnika je namreč pričakovati, da bo enako obravnaval svoje upnike od takrat, ko je postal plačilno nesposoben ali prezadolžen (ko je pri njem nastopilo stanje materialnega stečaja). Slabo ekonomsko-finančno stanje pa se lahko kaže tudi kot vlaganje predlogov za začetek postopka prisilne poravnave, neplačevanje dospelih obveznosti ali plačevanje obveznosti z velikimi zamudami (zaradi trajnejšega pomanjkanja sredstev).¹²⁸

Tožena stranka je prišla do poplačila svojih terjatev občasno z daljšimi ali krajšimi časovnimi zamiki. Zato »'bi kot dober gospodarstvenik morala vedeti za dolžnikovo slabo ekonomsko stanje'. Na tak zaključek napotuje tudi vedenje o blokadi dolžnikovega žiro računa, saj blokada kaže na neplačovitost dolžnika, kar je tudi razlog za opravo stečajnega postopka nad dolžnikom.«¹²⁹

Tožena stranka svojih terjatev skoraj nikoli ni dobila plačanih ob dospelosti. Vendar pa je trdila le-to, da ji slabo gospodarsko stanje tožene stranke ni bilo znano, ker ni imela pogostih stikov s toženo stranko. Zato »je brezpredmetno izvajanje, da pri nas ni institucije, ki bi uradno ugotavljala ekonomsko-finančno stanje podjetij, ko pri tem ni prezreti, da Agencija za plačilni promet v skladu z zakonom izdaja potrdila o plačilni sposobnosti gospodarskih družb oz. o morebitni blokadi njihovih žiro računov (potrdili BON 1 in BON 2).«¹³⁰

2.3.1.4. DOMNEVA O OBSTOJU SUBJEKTIVNE PREDPOSTAVKE

Ker je dokazovanje vednosti za slabo ekonomsko-finančno stanje dolžnika težavno, je zakon določil domnevo, da se šteje, da je nasprotnik izpodbijanja vedel ali bi moral vedeti za neugodno stanje dolžnika, če je šlo za inkongruentno kritje¹³¹ ali če je bilo izpodbojno dejanje storjeno tik pred uvedbo stečajnega postopka (oz. postopka prisilne poravnave).

¹²⁶ »Insolventnost kot splošni pojem pomeni, da dolžnik v času, ko sodišče odloča o začetku postopka, nima sredstev za poravnavo zapadlih denarnih dolgov – to stanje pa ni samo trenutno, temveč je tudi napoved negativna.« Gl. mag. Dušan DOUGAN: »Novosti stečajne zakonodaje (Procesne in materialnopravne novosti v stečajnem postopku)«, Gospodarski vestnik Izobraževanje, Ljubljana 1994, str. 44, II.3.

¹²⁷ odločba VGSS SI 165/72, 15.06.1972

¹²⁸ dr. Dimitar MACHIEDO: »Građanskopravni i ostali učinci otvaranja stečajnog postupka«, Zbornik radova Pravnog fakulteta (Split), št. III/1965, str. 71

¹²⁹ sodba VS RS III Ips 47/98, 04.06.1998

¹³⁰ sodba VS RS III Ips 58/2000, 06.07.2000

¹³¹ Kritje je inkongruentno glede na čas, obliko in način, na kateri je upnik mogel po zakonu ali po pogodbi prejeti izpolnitev svoje terjatve. Kritje je neskladno, če je posamezni upnik dobil plačilo ali zavarovanje, ki ga sploh ni smel zahtevati (zastarana terjatve), ali ne na tak način (datio in solutum) ali ob tem času (nezapadlost

Po zakonu (4. odst. 125. čl. ZPPSL/1993) se domneva, da je upnik, v korist katerega je bilo storjeno izpodbijano pravno dejanje, vedel ali bi moral vedeti za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje:

- (1) če je prejel izpolnitev svoje terjatve, ki še ni dospela, ali je prejel izpolnitev v obliki ali na način, ki ni običajen;
- (2) če je bilo izpodbijano pravno dejanje storjeno v zadnjih treh mesecih pred vložitvijo predloga za začetek stečajnega postopka oz. predloga za začetek postopka za prisilno poravnavo, če je bil predlog za prisilno poravnavo vložjen prej, ali v času po vložitvi tega predloga.

»Obstoj subjektivne predpostavke se domneva vedno, kadar je dobil upnik poplačano svojo terjatev z inkongruentnim dejanjem. To pa je vsako dejanje, s katerim si upnik (poznejšega) stečajnega dolžnika takrat, ko je bilo storjeno, svoje terjatve še ni mogel poplačati (še ni dospela) ali pa ni mogel zahtevati njenega poplačila na takšen način ali v takšnem obsegu, kot ga je dobil.«¹³²

Tožnik dokazuje, da je bila iz dolžnikovega premoženja plačana (ali zavarovana) terjatev, da to plačilo (ali zavarovanje) po času, obliki oz. načinu ni v skladu s prvotno vsebino obveznosti ali da se je zgodilo tik pred uvedbo stečajnega postopka (oz. postopka prisilne poravnave). Vsa ta dejstva so domnevna baza ali temeljne okoliščine zakonske domneve. **Gre namreč za dejansko domnevo¹³³**, ko domnevanih dejstev ni treba ne navajati ne dokazovati, temveč je treba trditi in v sporu dokazati zgolj predpostavke domneve, tim. domnevno bazo¹³⁴. Brž ko so te okoliščine dokazane, šteje sodnik po sili zakona, da je nasprotnik izpodbijanja vedel ali moral vedeti za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje. Takšna **domneva se namreč vzame za podlago sodne odločbe brez dokaza, ne pa kot dokazana.**¹³⁵

Domneva je izpodbijna; gre namreč za *praesumptio iuris tantum*, ne pa za *praesumptio iuris et de iure*.¹³⁶ »Zato se lahko izpodbija pravilnost

terjatve)«. Gl. dr. Jož e JUHART: »Upniško izpodbijanje v prisilni likvidaciji«, Pravniki (Ljubljana), št. 3-4/1956, str. 86, III.1.

¹³² sodba VS RS III Ips 3/93, 11.02.1993

¹³³ »Dejanska domneva so pravna pravila, na podlagi katerih sklepamo od dokazanih dejstev na tista dejstva, ki so zakonski znak dejanskega stanja.« Gl. univ. prof. dr. Jož e JUHART: »Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije«, Univerzitetna založba v Ljubljani, 1961, str. 353, § 124, III.1.

¹³⁴ Dejanska domneva ne pomeni dokaznega pravila, ampak pravilo o dokaznem bremenu. Kakor hitro tožnik dokaže domnevno bazo, se dokazno breme prevladi na nasprotnika izpodbijanja (ki lahko izpodbija predpostavke domneve ali pa domnevano dejstvo).

¹³⁵ »Domnevana dejstva sprejme sodišče za podlago odločbe po sili zakona, ne pa kot dokazana. Pravilo o domnevanih dejstvih pomeni izjemo od načela materialne resnice, vendar je tudi ta izjema le navidezna. Če je namreč dokazana domnevna baza, to so temeljne okoliščine, od katerih sklepamo na nadaljnjo domnevano okoliščino, je le-ta domnevana okoliščina navadno tista, kakor če bi sodišče ne bilo nanjo vezano, ampak bi jo smelo samo ugotoviti.« Gl. univ. prof. dr. Jož e JUHART: »Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije«, Univerzitetna založba v Ljubljani, 1961, str. 56, § 17, V.8.

¹³⁶ Viši privredni sud Hrvatske (sodba St-1760/76, 05.10.1976) je zavzel stališče, da domneva ni izpodbijna. Posledica takšnega stališča je, da dokazovanje nasprotja (od domnevanega) ni dopustno.

zaključkov, do katerih v konkretnem primeru vodi njena uporaba.«¹³⁷ Tako lahko nasprotnik izpodbijanja vodi dokaz nasprotja, ki gre za tem, da se ovrže zakonska domneva.¹³⁸ »Upnik, ki mu je bila terjatev poravnana na način, ki ni običajen, lahko dokazuje neobstoje subjektivnega elementa izpodbijanja ne samo z dokazovanjem, da ni vedel niti moral vedeti za slabo ekonomsko-finančno stanje dolžnika, ampak tudi z dokazovanjem, da dolžnikovo ekonomsko-finančno stanje v času izvršitve izpodbijanega pravnega dejanja sploh ni bilo slabo. Če je namreč to res, ni mogoče glede upnika domnevati, da je vedel oz. moral vedeti nekaj, česar ni bilo.«¹³⁹ Če se ugotovi neskladnost dejanskega stanja, ki ga je sodišče sprejelo kot podlago svoje odločitve, z resničnostjo, se ustvari stanje, ki ustreza dejanskemu položaju.

Nasprotnik izpodbijanja bi moral svojo nevednost dokazati z objektivnimi dejstvi, ker gre tudi pri nevednosti (tako kot pri vednosti) za notranje, psihično dejstvo, ki ga je mogoče dokazati le, kolikor se je pokazalo v zunanem svetu. Vendar pa nasprotniki izpodbijanja pri dokazovanju nasprotja praviloma niso uspešni. Glede na uveljavljeno sodno prakso (ki ne upošteva gospodarske prakse) je namreč uspešno izpodbijanje pravnih dejanj stečajnega dolžnika bolj rezultat neuspeha nasprotnikov izpodbijanja, da ovržejo zakonsko domnevo o obstoju subjektivnega elementa izpodbijnosti, kot pa rezultat njihove resnične vednosti za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje.¹⁴⁰

2.3.1.4.1. IZPOLNITEV NEDOSPELE TERJATVE

Dospelost pomeni, da ima upnik pravico terjati dolžnika ob določenem času in da je dolžnik takrat dolžan plačati. Torej gre pri nedospeli terjatvi za takšno terjatev, ki je dolžnik po materialnem pravu še ni dolžan izpolniti. To so terjatve, vezane na rok, dokler rok ni potekel, in terjatve, vezane na odložni pogoj, pred izpolnitvijo pogoja.¹⁴¹ Pri izpolnitvi nedospele terjatve »gre za neskladje poplačila terjatve s časom, v katerem bi lahko upnik dosegel poplačilo«¹⁴². Vendar pa je to neskladje upoštevno samo v obdobju zadnjega leta pred začetkom stečajnega postopka.

¹³⁷ mr. Mihajlo DIKA: »Stečajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 154

¹³⁸ Ni treba ne navajati in ne dokazovati tistih dejstev, katerih obstoj zakon predpostavlja. Dopustno pa je navajati in dokazovati, da ta dejstva ne obstajajo. Gre za dokaz nasprotja, ki ni nasprotni dokaz, ampak glavni dokaz, ki se vodi z vsemi dokazili. (Gl. univ. prof. dr. Jože JUHART: »Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije«, Univerzitetna založba v Ljubljani, 1961, str. 353, § 124, III.1.) Če je dokaz nasprotja uspešen, se pravno dejanje ne more izpodbiti. Če pa dokaz nasprotja ni uspešen, velja domneva.

¹³⁹ sklep VS RS III Ips 144/98, 11.02.1999

¹⁴⁰ Darko FRAS: »Izpodbijanje pravnih dejanj v stečaju – diplomatska naloga«, Univerza v Mariboru – Pravna fakulteta, 1998, str. 35, I.3.h.

¹⁴¹ dr. Dimitar MACHIEDO: »Građanskopravni i ostali učinci otvaranja stečajnog postupka«, Zbornik radova Pravnog fakulteta (Split), št. III/1965, str. 73

¹⁴² Ljiljana RADOSAVLJEVIĆ: »Pobijanje pravnih radnji u stečajnom postupku«, Savremena praksa (Beograd), št. 1328/1990, str. 2

2.3.1.4.2. NEOBIÈAJNA OBLIKA ALI NAÈIN IZPOLNITVE

Pojem neobièajne oblike ali neobièajnega naèina izpolnitve obveznosti (tako kot pojem slabega ekonomsko-finanènega stanja) v zakonu ni opredeljen. Gre za pravni standard, ki ž eli doseèi, da bi se norma zakona kar najbolj približ ala zahtevam ž ivljenja, zaradi èesar je naloga sodnika, da pravni standard neobièajne oblike ali naèina izpolnitve, ki ga v 1. t.è. 4. odst. 125. èl. doloèa ZPPSL/1993, v vsakem konkretnem primeru ustrezno 'zapolni'. Tako mora sodnik uporabiti standard, ki ga doloèa pravna norma, in doloèiti konkretno potrebno ravnanje po kriterijih tega standarda.¹⁴³ Ko sodnik uporablja pravni standard, torej uporablja materialno pravo.

»'Neobièajnost izpolnitve' je pravni pojem iz steèajnega prava, ki ga je treba razlagati glede na namen steèajnega prava; da poplaèilo z 'veriž nim' pobotom glede na doloèbe obligacijskega prava ni nedovoljeno, sicer drž i, vendar pa obligacijsko pravo samo niti ne opredeljuje neobièajnega naèina poravnavanja obveznosti. Kot takšno za doloèitev vsebine pojma 'neobièajna izpolnitev' neposredno ni uporabno.«¹⁴⁴

Pri neobièajni obliki ali naèinu izpolnitve gre za izpolnitev obveznosti (oz. za njeno zavarovanje) v obliki ali na naèin, za katerega upnik v trenutku izpolnitve (oz. zavarovanja) ni imel pravne podlage v zakonu niti v pravnem poslu, iz katerega izvira njegova terjatev. Ni objektivne skladnosti med tistim, kar je upnik prejel, in tistim, kar bi lahko sodno izterjal na podlagi zakona ali pogodbe, pri èemer se neskladje lahko nanaša na naèin, èas, kraj, vsebino ali obseg poplaèila.¹⁴⁵ Gre za neskladno kritje, za kritje, »ki ni v skladu z vsebino prvotne vsebine obveznosti med upnikom in dolž nikom«¹⁴⁶, saj »dolž nik prejme drugaèno spolnitev, kot bi jo moral prejeti po vsebini obveznosti«¹⁴⁷. **Ni skladnosti med tem, kar je bilo dolgovano, in tem, kar je bilo dano kot spolnitev.**

Upnik je namreè upravièen zahtevati od dolž nika izpolnitev obveznosti, dož nik pa jo je dolž an izpolniti pošteno v vsem, kot se glasi (1. odst. 239. èl. OZ). »Dolž nik svojo obveznost (pravilno) izpolni, èe opravi tisto izpolnitveno ravnanje, ki je predmet te obveznosti in hkrati predmet obligacijskega razmerja, na podlagi (z nastankom) katerega je ta obveznost nastala.«¹⁴⁸ »Predmet

¹⁴³ dr. Vesna RIJAVEC: »O neposredni uporabi naèel pogodbenega prava«, Pravna praksa, št. 20/1996, str. 3

¹⁴⁴ sodba in sklep VS RS III Ips 81/2002, 11.09.2003

¹⁴⁵ mr. Mihajlo DIKA: »Steèajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 154

¹⁴⁶ dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, Pravnik (Ljubljana), št. 79/1965, str. 230, 1.

¹⁴⁷ dr. Stojan CIGOJ: »Izbrana poglavja obligacijskega prava (dodatek k splošnemu delu obveznosti)«, Univerza v Ljubljani – Pravna fakulteta, Ljubljana 1970, str. 6

¹⁴⁸ dr. Nina PLAVŠAK: »Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del) - 2. knjiga«, GV Založ ba, Ljubljana 2003, st. 319, 1.

obligacijskega razmerja je namreè izpolnitveno ravnanje, ki se ga stranka s pogodbo (z izjavo volje kot pravnim poslom) zaveže opraviti.«¹⁴⁹ Vendar pa **mora biti predmet izpolnitvenega ravnanja doloèn, saj je šele doloèno opredeljeno izpolnitveno ravnanje predmet konkretnega in posamiènega obligacijskega razmerja.**¹⁵⁰

Dožnikova obveznost je torej, da izvrši tisto, kar je vsebina obveznosti. Obveznost mora biti izpolnjena tako, kot se glasi oz. takšna, kakršna je. Naèelo pacta sunt servanda namreè zagotavlja izpolnitev tiste obveznosti, ki je bila doloèena s sklenitvijo pogodbe, oz. da se izpolni obveznost doloèene vsebine.¹⁵¹ Zato je dolžnik ne more izpolniti s èim drugim, niti ne more upnik zahtevati kaj drugega (1. odst. 282. èl. OZ). Izjema (po obligacijskem pravu) je nadomestna izpolnitev¹⁵² (datio in solutum), ko upnik v sporazumu z dolžnikom sprejme kaj drugega namesto tistega, kar mu ta dolguje (1. odst. 283. èl. OZ).

»Po doloèbi 307. èl. ZOR je predmet izpolnitve v izvršitvi tistega, kar je vsebina obveznosti; zato je niti dolžnik ne more izpolniti s èim drugim niti ne more upnik zahtevati kaj drugega.«¹⁵³

Obveznost ugasne samo s soglasno voljo udeležencev v obligacijskem razmerju ali na podlagi zakona (2. odst. 9. èl. OZ). **Obveznost preneha s soglasno voljo udeležencev z izpolnitvijo ali na druge naèine.**¹⁵⁴ Slednji niso nezakoniti, vendar pa so neobièajni z vidika steèajnega prava. V postopkih izpodbijanja pravnih dejanj v steèaju namreè dobijo naravo neobièajnosti in s tem povezane pravne uèinke, èe kršijo naèelo enakega obravnavanje

¹⁴⁹ dr. Nina PLAVŠAK: »Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del) - 1. knjiga«, GV Založba, Ljubljana 2003, str. 270, Uvodni komentar k razdelku

¹⁵⁰ dr. Nina PLAVŠAK: »Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del) - 2. knjiga«, GV Založba, Ljubljana 2003, str. 319, 1.

¹⁵¹ dr. Vesna KRANJC: »Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del) - 1. knjiga«, GV Založba, Ljubljana 2003, str. 122, 2.

¹⁵² Nadomestna izpolnitev temelji na sporazumu med dolžnikom in upnikom (ki ga je mogoèe dokazovati tudi s konkludentnimi dejanji), in to ob sami izpolnitvi obveznosti. Èe pa bi do sporazuma o drugaèni izpolnitvi, kot je dogovorjena, prišlo že pred dospelostjo in izpolnitvijo obveznosti, bi šlo za nadomestno upravièenje. Gl. dr. Boris STROHSACK: »Obligacijska razmerja III (Druga spremenjena in dopolnjena izdaja)«, Èasopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1996, str. 78, tretje poglavje, II.A.4.

¹⁵³ sodba VS RS II Ips 579/96, 18.03.1998

¹⁵⁴ **Izpolnitev je eden on naèinov ugasnitve obveznosti, in sicer po volji udeležencev obligacijskega razmerja. Vendar pa so (glede na namen steèajnega prava o izpodbijanju) z izpolnitvijo iz 1. t. 4. odst. 125. èl. ZPPSL/1993 mišljeni tudi drugi naèini soglasne ugasnitve obveznosti: pobot, odpust dolga in prenovitev.** Gl. dr. Boris STROHSACK: »Obligacijska razmerja I in Obligacijska razmerja II (Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti) – Ponatis«, Èasopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1998, str. 74-75, X.4. **Gre namreè za pravna dejanja, ki po svoji pravni naravi pomenijo izpolnitev obstojeèe obveznosti, zaradi katere se oseba, proti kateri je bilo dejanje storjeno, praviloma ne pojavi kot steèajni upnik, saj je njena terjatev prenehala pred zaèetkom steèaja, medtem ko ostali steèajni upniki ob razdelitvi steèajne mase prejmejo manj kot bi prejeli, èe izpolnitve obveznosti nemu izmed njih ne bi bilo. V steèaju so namreè izpodbijna vsa pravna dejanja, ki kršijo naèelo enakosti upnikov.**

upnikov (ki je izraž eno v pravilu, da se v stečaju vsi upniki stečajnega dolž nika poplačajo sočasno in sorazmerno).

Tako v pravni teoriji in sodni praksi prevladuje stališče, da so sicer zakoniti in običajni načini izpolnjevanja obveznosti (kot npr. asignacije, cesije in veriž ne kompenzacije) neobičajni, kadar niso v skladu z vsebino prvotne obveznosti med upnikom in dolžnikom¹⁵⁵ oz. kadar jih upnik ne bi mogel zahtevati s tožbo¹⁵⁶.

2.3.1.4.2.1. PRAVNA TEORIJA

Kritje ni bilo skladno, če je dolžnik prejel drugačno spolnitev, kot je bila vsebina obveznosti: če je dobil plačano svojo terjatev, ki še ni zapadla, ali jo je dobil plačano v nenavadni obliki ali na nenavaden način. Enako kot plačilo je treba obravnavati zavarovanje (zastavo ali drugačno zavarovanje terjatve).

»Inkongruentno je tisto poplačilo, ki ga upnik, glede na dano pravno situacijo med njim in dolžnikom, ni mogel zahtevati v obliki ali na način, na kakršnega ga je prejel.«¹⁵⁷

»Na nenavaden način ali v nenavadni obliki plača dolžnik terjatev z dajatvijo namesto plačila, npr. z odstopom terjatve namesto plačila ali z vrnitvijo neplačanega blaga.«¹⁵⁸

»Nenavadna je oblika, če prejme namesto dogovorjenega plačila drugačno spolnitev. Neobičajna je spolnitev, če spolnitev ni iztožljiva, pa jo dolžnik plača; če plača pogojno terjatev, katere pogoj še ni izpolnjen.«¹⁵⁹

Neobičajen način izpolnitve obveznosti predstavljajo »*datio in solutum*, kompenzacija, napotitev upnika na drugo osebo kot plačnika, odstop dolžnikove terjatve (do njegovega dolžnika) upniku, sklenitev kupoprodajne pogodbe in pobot kupnine s terjatvijo, odstop od pogodbe«¹⁶⁰.

¹⁵⁵ dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, *Pravnik* (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 230, 1.

¹⁵⁶ prof. dr. Srećko ZUGLIA: »Prinudna likvidacija privrednih organizacija«, *Trgovinska komora NR Hrvatske*, Zagreb 1956, str. 42-43, XI.3.

¹⁵⁷ Zoltan BIRO, Petar ŠURLAN: »Zakon o prinudnom poravnanju i stečaju«, *Savremena administracija*, Beograd 1965, str. 112

¹⁵⁸ dr. Jož e JUHART: »Nekaj pripomb k novemu izpodbojnemu pravu«, *Pravnik* (Ljubljana), št. 7-9/1965, str. 230, 1.

¹⁵⁹ dr. Stojan CIGOJ: »Izbrana poglavja obligacijskega prava (dodatek k splošnemu delu obveznosti)«, *Univerza v Ljubljani – Pravna fakulteta*, Ljubljana 1970, str. 6

¹⁶⁰ dr. Mihajlo VELIMIROVIĆ: »Pobijanje pravnih radnji preduzeća«, *Godišnjak pravnog fakulteta*, Sarajevo 1972, str. 164

Za inkongruentno kritje je šlo pri ugodnosti, naklonjeni v obliki zavarovanja ali plačila, ki ga upnik ni bil upravičen zahtevati, vsaj ne takrat, v takšni obliki ali na takšen način.¹⁶¹

Poravnava obveznosti v obliki ali na način, ki ga upnik ni bil dolžan sprejeti, pa tudi ne upravičen zahtevati, je neobičajna. Čeim je upnik takšno izpolnitev sprejel, je bila ta sicer veljavna, vendar izpodbojna kot vsako drugo pravno dejanje, ki ga je dožnik storil v zadnjem letu pred začetkom stečajnega postopka (če so za to bile izpolnjene predpostavke iz 1. odst. 125. čl. ZPPSL/1993).

Neobičajna oblika ali način izpolnitve obveznosti je temeljna okoliščina domnevne baze, predpostavka zakonske domneve. Na njeni podlagi namreč sklepamo na subjektivno sestavino izpodbojnega dejanskega stanja. Vendar pa »je zaključek, ali je izpolnitev na določen način izpolnitev na (ne)običajen način, pravni in ne dejanski zaključek«¹⁶². Gre namreč za subsumiranje ugotovljenega načina izpolnitve pod nedoločen pojem neobičajne oblike oz. načina izpolnitve obveznosti.

2.3.1.4.2.2. SODNA PRAKSA

»Nenavaden način poplačila terjatve je zlasti tisti, za katerega upnik v trenutku poplačila v tistem pravnem poslu, iz katerega izvira njegova terjatev, ni imel pravne podlage (npr.: nadomestna izpolnitev, izročitev v prodajo, nova prodaja zaradi pobotanja itd.)«¹⁶³

»Za neobičajno (inkongruentno) poplačilo terjatve gre (med drugim) vedno tudi takrat, če je bilo storjeno na način, katerega upnik takrat ne bi mogel doseči s tožbo. Tožena stranka do sklenitve cesijske pogodbe ni imela tožbe na odstop terjatve, ampak samo na vrnitev dolga v denarju.«¹⁶⁴

»Okoliščina, da je tožena stranka poravnala svojo obveznost s cesijo in ne z denarnim nakazilom, do česar bi bila tožena stranka upravičena, kaže, da ni šlo za običajen način poravnave terjatve. To velja tem bolj glede na dejstvo, da je tako ravnala banka.«¹⁶⁵

»Poravnava dolga s cesijo zlasti za banko ni običajen način plačila. Neobičajnost je v tem, da je tožena stranka poravnala svoj dolg na način, ki ni

¹⁶¹ dr. Ratimir KAŠANIN, Ratibor NEŠKOVIĆ, Ivanka LEKIĆ: »Komentar Zakona o sanaciji iprestanku organizacija udruž enog rada«, Savremena administracija, Beograd 1981, str. 298, čl. 162

¹⁶² sodba VS RS III Ips 168/99, 05.01.2000

¹⁶³ pravno mnenje obene seje VS RS, 27.06.1990 (Pravna mnenja, št. I/90, str. 30)

¹⁶⁴ sodba VS RS III Ips 56/92, 04.11.1992

¹⁶⁵ sodba VS RS III Ips 67/93, 11.11.1993

bil vsebovan v njeni obveznosti in ga tož ena stranka ne bi mogla uspešno uveljavljati, če bi izpolnitev svoje terjatve uveljavljala sodno.»¹⁶⁶

»Asignacija je povsem običajen dogovor o načinu poplačila obveznosti. Toda tako asignacija kot tudi vsak drug, sicer običajen način izterjave (poplačila) obveznosti, lahko postane po stečajnem pravu neobičajen način izterjave terjatve. Takšen način izterjave terjatve, ki je podlaga za domnevo, da je upnik vedel ali bi moral vedeti za neugodno ekonomsko-finančno stanje dolžnika, pa je tisti način izterjave, katerega upnik pred izvršitvijo izpodbijanega pravnega dejanja ne bi mogel uveljaviti s tožbo. Do sklenitve dogovora o asignaciji četrtič tož ena stranka poplačila terjatve, ki jo je imela do prve tožbene stranke, ni mogla sodno izsiliti s sklicevanjem na asignacijo (je še ni bilo).«¹⁶⁷

»Stališče, da pomeni asignacija neobičajen način izterjave, je pravilno, ker na ta način plačila ni bilo mogoče iztožiti.«¹⁶⁸

»Izterjava (poplačilo) terjatve s pobotanjem ni pravno dejanje, ki je izpodbojno. Če pa je pobotanje samo drugi del transakcije (prvi del je prodaja, s katero je bodoči stečajni dolžnik pridobil proti svojemu upniku terjatev na plačilo kupnine), sklenjene zato, da bi upnik bodočega stečajnega dolžnika prišel do poplačila svoje terjatve, je celotna transakcija enotno dejanje - plačilo denarne obveznosti z izročitvijo blaga, torej nadomestna izpolnitev. Ta pa je pravno dejanje, ki je izpodbojno, če so za to podane zakonske predpostavke.«¹⁶⁹

»Vsebinska obveznost tožbene stranke ni bila izpolnitev z odstopom terjatve. Zato je takšna izpolnitev obveznosti na način, ki ni običajen.«¹⁷⁰

»Ob nastanku pravnega razmerja med strankama spora se obveznost tožbene stranke do tožbene stranke ni izkazovala v izpolnitvi z nakazilom. Tož ena stranka je zato lahko zahtevala od tožbene stranke izpolnitev obveznosti samo tako, kot se je glasila. Na podlagi nakazila, ki še ni bilo dogovorjeno, ni mogla ničesar zahtevati. Obveznost iz nakazila, ki ga ni, zato ni iztožljiva. Če dolžnik iz kakršnegakoli razloga svoje obveznosti ne izpolni tako, kot se glasi, ampak na podlagi naknadnega dogovora z upnikom na drugačen način, je ta drugačna izpolnitev obveznosti v smislu določb ZPPSL izpolnitev, ki ni običajna. Glede na takšno materialnopravno opredelitev 'neobičajnosti' izpolnitve obveznosti, ki temelji na določbah ZPPSL, vprašanje, kako je tožbeni stranki običajno izpolnjevala svoje obveznosti, za odločitev v sporu ni pomembno.«¹⁷¹

¹⁶⁶ sodba VS RS III Ips 76/93, 11.11.1993

¹⁶⁷ sodba VS RS III Ips 74/94, 10.03.1995

¹⁶⁸ sodba VS RS III Ips 28/95, 19.05.1995

¹⁶⁹ pravno mnenje obene seje VS RS, 17.10.1995 (Pravna mnenja, št. I/95, str. 16)

¹⁷⁰ sodba VS RS III Ips 42/98, 07.05.1998

¹⁷¹ sodba VS RS III Ips 46/98, 14.05.1998

»Opredelitev odstopa terjatve kot izpolnitve na naèin, ki ni obièajen, ne zavisi od okolišèine, kako je tož eèa stranka obièajno izpolnjevala svoje obveznosti do tož ene stranke, ampak od okolišèine, kakšen naèin poravnavanja obveznosti je bil med njima dogovorjen ob nastanku pravnega razmerja, iz katerega izvira obveznost plaèila. Prvotno dogovorjeni naèin poravnavanja obveznosti pa niso bili odstopi terjatev.«¹⁷²

»Naèin izpolnitve lahko opredelimo kot neobièajen, kadar ni bil dogovorjen ž e ob nastanku obveznosti, ampak pozneje.«¹⁷³

»Izpolnitev obveznosti, ki je (bodoèi) steèajni dolž nik upniku ni izpolnil s svojimi denarnimi sredstvi, ni izpolnitev v obliki ali na naèin, ki ni obièajen v smislu 1. t.è. 4. odst. 125. èl. ZPPSL (1993), èe je bila dogovorjena vnaprej. Tudi pri takšni izpolnitvi pa velja, da gre, ob izpolnitvi predpostavk iz 125. èl. ZPPSL (1993), za izpodbojno dejanje, razen v primeru soèasnosti nasprotnih izpolnitev oz. predèasne izpolnitve (bodoèega) steèajnega dolž nika. Takšne izpolnitve namreè na obseg steèajne mase ne vplivajo, zato ne pride niti do oškodovanja upnikov steèajnega dolž nika niti do favoriziranja posameznega izmed njih.«¹⁷⁴

»Pravilna je presoja sodišèa prve stopnje, da je kot neobièajen naèin plaèila v smislu 1. t.è. 4. odst. 125. èl. ZPPSL (1993) treba šteti takšno izpolnitev, ki je upnik ne bi mogel uveljaviti s tož bo. Sklepanje po nasprotnem razlogovanju pa nam pove, da ne gre za neobièajen naèin plaèila, èe je bil izpodbijani naèin plaèila dogovorjen.«¹⁷⁵

»Èe naèin poplaèila obveznosti tož eèe stranke z asignacijo ni bil dogovorjen ž e ob nastanku pravnega razmerja, iz katerega izhaja obveznost plaèila, gre za neobièajen naèin poplaèila obveznosti, ne glede na to, kako je tož eèa stranka obièajno izpolnjevala svoje obveznosti.«¹⁷⁶

»Za presojo neobièajnosti naèina izpolnitve pogodbene obveznosti tož eèe stranke, ki je ena od predpostavk za domnevo o obstoju subjektivnega pogoja izpodbojnosti pravnega dejanja po 4. odst. 125. èl. ZPPSL (1993), ni odloèilno, kako je tož eèa stranka obièajno izpolnjevala svoje obveznosti do tã ene stranke, paè pa, ali je bil tak naèin izpolnitve pogodbeno dogovorjen med strankama ž e ob sklenitvi posla, iz katerega izvira tož enkina terjatev in ali bi takšno izpolnitev tož ena stranka lahko uveljavljala s tož bo.«¹⁷⁷

¹⁷² sodba VS RS III Ips 58/98, 28.05.1998

¹⁷³ sklep VS RS III Ips 144/98, 11.02.1999

¹⁷⁴ sodba VS RS III Ips 142/99, 13.01.2000

¹⁷⁵ sklep VSL I Cpg 485/2001, 13.06.2001

¹⁷⁶ sklep VSL I Cpg 739/2001, 05.09.2001

¹⁷⁷ sodba VSL I Cpg 79/2002, 30.01.2002

»V običajnih razmerah upnik in dolžnik nimata razloga, da namesto izpolnitve terjatve na (prvotno) dogovorjeni način iščeta druge poti in načine za poravnavo terjatve. **Èe ni nič dogovorjeno, pa lahko upnik zahteva izpolnitev, ki je zakonsko predvidena, tj. z gotovino, ali na enakovreden način, tj. z banènim nakazilom.** Izpolnitev dolžnikove obveznosti z 'verižnim pobotom' je nenavaden način poplačila prav zato, ker kaže na težave pri poravnavanju obveznosti tožene stranke do tožene. ... Na likvidnostne težave pa ne kaže in plačilo, ki odstopa od tistega, ki bi ga lahko upnik po zakonu zahteval od (kasnejšega stečajnega) dolžnika, èe je takšno plačilo dogovorjeno že v èasu sklenitve pravnega posla, ki je temelj za upnikovo terjatev. Seveda pa mora biti dogovor tudi dovolj doloèen.«¹⁷⁸

Iz navedene sodne prakse je mogoèe povzeti, da **gre pri neobičajnem načinu izpolnitve¹⁷⁹ za takšen način izpolnitve, ki ni bil predmet prvotne obveznosti med upnikom in dolžnikom, in da je bil drugaèen (neobičajen) način izpolnitve obveznosti dogovorjen potem, ko je bilo oèitno, da obveznosti na prvotno dogovorjeni način (zaradi slabega ekonomsko-finanènega stanja dolžnika) ne bo mogoèe izvesti**, kar najbolje ilustrirata naslednji sodni odloèbi:

»Opredeleitev asignacije kot običajnega načina plačila ni možna z dokazovanjem poravnave velikega števila obveznosti na takšen način, ampak samo z dokazovanjem, da je bilo plačilo z asignacijo dogovorjeno že ob sklenitvi posla in ne šele po ugotovitvi, da plačila na prvotno dogovorjeni način ni bilo mogoèe izvesti.«¹⁸⁰

»Èe se stranki obveznostnega razmerja vnaprej dogovorita, da bo dolžnik svojo obveznost poravnal na drugaèen, konkretno doloèen način, tako da bi lahko upnik, ko je do izpolnitve na drugaèen način prišlo, takšno izpolnitev zahteval tudi s tožbo, je izpolnitev na način, ki je običajen.«¹⁸¹

Za neobičajen način izpolnitve gre tudi, èe je do sporazuma o (drugaènem) načinu poravnave obveznosti prišlo v izpolnitveni fazi pogodbe, ne pa že v sklenitveni.

Pri tem pa ne gre pozabiti, da **»način plačila, ki ni običajen, ni predpostavka izpodbojnosti pravnega dejanja, ampak samo domneve obstoja subjektivnega elementa dejanskega stanja izpodbijanja«¹⁸²**. »Izpolnitev obveznosti na način, ki ni običajen, je relevantna samo za ugotovitev obstoja domneve, da je upnik, v

¹⁷⁸ sodba in sklep VS RS III Ips 81/2002, 11.09.2003

¹⁷⁹ Navedeno velja tudi za neobičajno obliko izpolnitve.

¹⁸⁰ sodba VS RS III Ips 48/98, 28.05.1998

¹⁸¹ sodba VS RS III Ips 168/99, 05.01.2000

¹⁸² sodba VS RS III Ips 48/98, 28.05.1998

korist katerega je bilo pravno dejanje storjeno, vedel oz. moral vedeti za dolžnikovo slabo ekonomsko-finančno stanje.«¹⁸³ Vendar pa lahko upnik, ki mu je bila terjatev poravnana na način, ki ni običajen, dokazuje neobstoje subjektivnega elementa izpodbijanja, in to ne samo z dokazovanjem, da ni vedel niti moral vedeti za slabo ekonomsko-finančno stanje dolžnika, ampak tudi z dokazovanjem, da dolžnikovo ekonomsko-finančno stanje v času izvršitve izpodbijanega dejanja sploh ni bilo slabo, da torej dolžnik ni imel nobenega vzroka paziti na to, da bodo upniki poplačani enakomerno, in da je slabo ekonomsko-finančno stanje nastalo šele mnogo pozneje.

»Neobičajen način plačila le vzpostavlja domnevo obstoja subjektivnega elementa izpodbojnost, tj. vednosti o sopogodbenikovem slabem ekonomsko-finančnem stanju kot enem od pogojev izpodbijanja. Èetudi je domneva subjektivnega elementa podana, lahko tožnec še vedno dokazuje, da subjektivni element ni podan (npr. da ni šlo za neobičajen način poplačila), s čimer pa tožnec de facto dokazuje, da ni vedel za slabo finančno stanje stečajnega dolžnika.«¹⁸⁴

Sicer pa »izpolnitev na način, ki ni običajen, ni protizakonito dejanje. Je dejanje, ki ga zakon dovoljuje (npr. plačilo pred zapadlostjo, poplačilo z nadomestno izpolnitvijo ipd.), ki pa ni iztožljivo. **V postopkih izpodbijanja pravnih dejanj v stečaju dobi takšno dejanje naravo neobičajnosti in s tem povezane pravne učinke z nastankom posledic stečajnega postopka, zato ker ZPPSL tako določa.**«¹⁸⁵

2.3.1.4.2.3. SODNA PRAKSA - VERIŽNA KOMPENZACIJA

»Veèstransko pobotanje je res lahko eden od načinov izpolnitve obveznosti, v skladu z ZOR, vendar kaže na to, da dolžnik ne more poravnati dolga na način, kot se v poslovnih odnosih običajno plačujejo dolgovi - s prenosom iz dolžnikovega na upnikov bančni račun. Namen zakonodajalca je, da so vsi upniki (torej tisti, zaradi katerih dajatev ali storitev je bilo dolžnikovo premoženje povečano) iz časa, ko je bil dolžnik neplačevit (insolventen), v izenačenem položaju - torej dobijo istočasno in enakomerno poplačilo v stečajnem postopku. ... Ker je insolventnost najpogostejši stečajni razlog, se upnikova vednost o dolžnikovem finančnem stanju veže na vse tiste oblike plačevanja, ki ne pomenijo neposrednega denarnega toka med dolžnikom in upnikom.«¹⁸⁶

¹⁸³ sodba VS RS III Ips 42/98, 07.05.1998

¹⁸⁴ sklep VSL I Cpg 118/2001, 22.02.2001

¹⁸⁵ pravno mnenje obène seje VS RS, 16.12.1997 (Pravna mnenja, št. II/97, str. 12)

¹⁸⁶ sodba VSM Cpg 739/97, 21.01.1998

»Veriž ni pobot ne predstavlja običajnega načina poplačila, ker to predstavlja bančni prenos denarnih sredstev z dolžnikovega na upnikov žiro račun. V tem smislu je treba razumeti pojem neobičajnosti plačila iz 1. tč. 4. odst. 125. čl. ZPPSL (1993). Taka neobičajna izpolnitev obveznosti namreč kaže na določene likvidnostne težave kot posledico finančnih ekonomskih težav.«¹⁸⁷

»Revizijsko sodišče se ne strinja v celoti s stališčem pritožbenega sodišča, da je z vidika 1. tč. 4. odst. 125. čl. ZPPSL (1993) običajen način plačila samo plačilo z gotovino preko žiro računa neposredno med kupcem in prodajalcem. Takšno plačilo je res običajen način plačila, če ni drugega dogovora med strankama obveznostnega razmerja. Če pa se stranki obveznostnega razmerja vnaprej dogovorita, da bo dolžnik svojo obveznost poravnal na drugačen, konkretno določen način, tako da bi lahko upnik, ko je do izpolnitve na drugačen način prišlo, takšno izpolnitev zahteval tudi s tožbo, je po navedeni zakonski določbi tudi takšna izpolnitev izpolnitev na način, ki je običajen. Samo večkratna uporaba verižnih kompenzacij za poplačevanje obveznosti njihovih udeležencev pa ne zadostuje za ugotovitev obstoja dogovora o uporabi verižne kompenzacije za poplačilo konkretne terjatve konkretnega udeleženca verižne kompenzacije.«¹⁸⁸

»Verižne kompenzacije se sicer v poslovnem svetu pri raziščevanju dolžniških razmerij med subjekti lahko uporabljajo, vendar pa v smislu določbe 1. tč. 4. odst. 125. čl. ZPPSL (1993) – in samo v tem okviru – predstavlja verižna kompenzacija neobičajen način tožnikovega poplačila obveznosti do upnika, saj bi tožnik ena stranka kot upnik sama po sebi na ta način ne mogla uveljaviti izpolnitve svoje terjatve, temveč je lahko dosegla verižni pobot le s posebnim dogovarjanjem in s sporazumom s tožbeno stranko in drugimi udeleženci. Glede na navedeno ni bistveno, da se pravnici stranki za tak način izpolnitve obveznosti nista predhodno dogovorili. Takšen dogovor je sicer res težko priekovati, vendar pa bi bil mogoče, če bi med več subjekti v dolžniškem razmerju prišlo v medsebojnih stikih žiro predhodno do takega dogovora.«¹⁸⁹

»Verižna kompenzacija je opredeljena kot zložen posel, sestavljen iz več dvostranskih pogodb o pogojnem odstopu terjatve namesto izpolnitve (1. odst. 444. čl. ZOR) in dogovora o pobotu kot načinu prenehanja obveznosti udeležencev take kompenzacije. Če ob soglasju vseh udeležencev verižne kompenzacije za tak način prenehanja njihovih obveznosti so ustvarjeni pogoji za pobot.«¹⁹⁰

¹⁸⁷ sodba VS RS III Ips 102/99, 17.11.1999

¹⁸⁸ sodba VS RS III Ips 168/99, 05.01.2000

¹⁸⁹ sodba VS RS III Ips 185/99, 13.01.2000

¹⁹⁰ sklep VSL I Cpg 484/2000, 06.09.2000

»Veriž na kompenzacija ni pobotanje po določbah ZOR. Ni namreč izpolnjena ena od predpostavk pobotanja - vzajemnost. Veriž ne kompenzacije ni, če se je ne udeležijo vsaj trije udeleženci. Vsak njen udeležec je v pravnem razmerju samo z neposrednim predhodnikom in naslednikom v veriži (pravilneje: krogu) udeležencev, z ostalimi pa ne. Niti s predhodnikom niti z naslednikom pa ni v vzajemnem pravnem razmerju v smislu predpostavke pobotanja. Do predhodnika je upnik, do naslednika pa dolžnik. Do prenehanja obveznosti (in terjatve) vsakega udeleženca veriž ne kompenzacije, ne da bi kaj plačal (ali prejel kakšno plačilo), pride zato lahko samo tako, da vsak udeležec kot upnik svojega predhodnika slednjemu odpusti dolg. Zato je način prenehanja obveznosti z verižno kompenzacijo po ZOR toliko odpustov dolgov, kolikor je njenih udeležencev. Dolžniško-upniških razmerij je toliko, kot je udeležencev veriž ne kompenzacije.«¹⁹¹

»Kot običajen način plačila se šteje samo način, ki je iztožljiv; torej način plačila, ki sta ga stranki dogovorili že ob sklenitvi posla. Da je takšen dogovor iztožljiv (in s tem običajen v smislu 125. čl. ZPPSL (1993)), mora biti obveznost določena (prim. 50. čl. ZOR); torej mora vnaprejšnji dogovor vsebovati vse podatke o konkretnih terjatvah, ki naj bi se kompenzirale (računi, zneski in udeleženci veriž ne kompenzacije). Pogostost in celo notornost plačevanja z asignacijami in verižnimi kompenzacijami ne pomeni, da je bil takšen način poravnavanja obveznosti med strankama vnaprej konkretizirano dogovorjen; še več, takšno ravnanje mora kvečjemu zbuditi v nasprotni stranki sum o slabem ekonomsko-finančnem stanju plačnika. Dalj časa trajajoča plačilna nesposobnost je predpostavka stečaja (1. odst. 2. čl. ZPPSL(1993)), kar pomeni, da je občasna in še posebej pogostejša plačilna nesposobnost, ki zahteva negotovinski način poravnavanja obveznosti, znak slabega ekonomsko-finančnega stanja sopogodbena.«¹⁹²

»Po splošni določbi 295. čl. ZOR obveznost preneha, ko je izpolnjena, kot tudi v drugih z zakonom določenih primerih. Poseben primer prenehanja obveznosti ZOR opredeljuje v 3. oddelku IV. poglavja, kamor je umeščena poleg odpusta dolga, prenovitve in združitve tudi kompenzacija. Sistemska razlaga določb ZOR in gramatikalna razlaga 1. tč. 4. odst. 125. čl. ZPPSL (1993) torej privedeta do sklepanja, da sklenitev veriž ne kompenzacije ni izpolnitev dolga po citirani določbi ZPPSL, pač pa drug način prenehanja obveznosti tožene stranke. Čim pa je tako, izpodbijanega pravnega dejanja tožene stranke - sklenitve veriž ne kompenzacije ni mogoče umestiti v abstraktni dejanski stan zakonsko domnevanega dejstva o obstoju subjektivnega pogoja izpodbojnosti.«¹⁹³

¹⁹¹ sklep VS RS III Ips 59/2000, 08.03.2001

¹⁹² sodba in sklep VSL I Cpg 860/2001, 04.10.2001

¹⁹³ sodba VSL I Cpg 1475/2001, 30.01.2002

»Namen 'veriž nega pobota' je doseèi ugasnitev obveznosti in prenehanje terjatev vseh udeležencev z medsebojnim (vendar ne vzajemnim) odpustom dolga. Dolg pa morajo odpustiti na pogodbeno predvideni naèin tudi vse ostale stranke 'veriž nega pobota' (1. odst. 344. èl. ZOR). Predpostavka za veljavnost opisanega posla je, da ga morajo skleniti prav vse stranke. 'Veriž ni pobot' je pravni posel in zanj veljajo doloèbe ZOR o sklenitvi pravnega posla (26. èl. ZOR in nasl.).«¹⁹⁴

2.3.1.4.3. IZPOLNITEV PRED UVEDBO STEÈAJNEGA POSTOPKA (OZ. POSTOPKA PRISILNE PORAVNAVE) ALI PO UVEDBI POSTOPKA

Po zakonu se lahko izpodbija tudi skladno kritje (tj. spolnitev, ki se ujema z vsebino obveznosti), èe je upnik vedel ali bi moral vedeti za dolžnikov neugoden ekonomski in finanèni položaj. Domneva pa se, da je nasprotnik izpodbijanja vedel za slabo ekonomsko-finanèno stanje dolžnika, èe je bilo izpodbojno pravno dejanje storjeno v zadnjih treh mesecih pred vložitvijo predloga za zaèetek steèajnega postopka (oz. predloga za zaèetek predhodnega postopka prisilne poravnave, èe je bil predlog za prisilno poravnavo vložjen prej) ali v èasu po vložitvi tega predloga. Pri tem ni pravno pomembno, ali je upnik v resnici vedel za slab ekonomski in finanèni položaj dolžnika, ampak da je bilo pravno dejanje storjeno v kritiènem obdobju.¹⁹⁵ »Presumpcija subjektivnega elementa se opravièuje z dejstvom, da naj bi šlo za pravno dejanje, ki je bilo storjeno v èasu, ko je bil dolžnik že plaèilno nesposoben.«¹⁹⁶

»Trimeseèni rok iz 2. t. 4. odst. 125. èl. ZPPSL (1993) je relevanten za ugotovitev obstoja domneve takrat, kadar je dolžnik izpolnil svojo obveznost tako, kot se glasi (ne na neobièajen naèin), èe je zaradi takšne izpolnitve prišlo do posledic iz 1. odst. 125. èl. ZPPSL (1993).«¹⁹⁷

Predhoden umik predloga ali njegova predhodna zavrnitev ne vpliva na štetje roka. V nasprotnem primeru bi lahko prišlo do zlorab.

»Tudi uvedba steèajnega postopka ima že doloèene pravne posledice. Ena od njih je doloèitev èasovne toèke, od katere se izraèuna trimeseèno obdobje po 2. t. 4. odst. 125. èl. ZPPSL (1993). Èim je to obdobje opredeljeno, ga ni mogoèe

¹⁹⁴ sodba VS RS III Ips 105/2001, 31.01.2002

¹⁹⁵ Doloèitev obdobja zadnjih treh mesecev pred vložitvijo predloga za zaèetek steèajnega postopka (oz. predhodnega postopka prisilne poravnave) je rezultat objektivizacije steèajnega izpodbijanja, ko ugotovitev, ali je bilo pravno dejanje storjeno tik pred zaèetkom steèajnega postopka (oz. predhodnega postopka prisilne poravnave), ni veè odvisna od okolišèin konkretnega primera.

¹⁹⁶ dr. Dimitar MACHIEDO: »Graðanskopravni i ostali uèinci otvaranja steèajnog postupka«, Zbornik radova Pravnog fakulteta (Split), št. III/1965, str. 73-74

¹⁹⁷ sodba VS RS III Ips 42/98, 07.05.1998

spreminjati z vlaganjem novih predlogov za začetek stečajnega postopka. Dopusitev takšne možnosti bi lahko privedla tudi do zlorab. Razen tega že uvedenega stečajnega postopka, ki ni bil predhodno končan na način iz 94. čl. ali pa 2. odst. 97. čl. ZPPSL (1993), ni mogoče še enkrat uvesti z novim (drugim) predlogom, s tem nastanka posledic vlož itve prejšnjega predloga zamakniti na kasnejši čas, ž e obstoječih posledic vlož itve prejšnjega predloga pa izničiti za čas do vlož itve naslednjega predloga.»¹⁹⁸

2.3.2. OBJEKTIVNA PREDPOSTAVKA

2.3.2.1. RAZPOLAGANJE Z DOLŽNIKOVIM PREMOŽENJEM BREZPLAÈNO ALI ZA NEZNATNO PLAÈILO

Pravna dejanja brezplaènega razpolaganja z dolžnikovim premoženjem ali razpolaganja s tem premoženjem za neznatno plaèilo so že sama po sebi izpodbojna. Pri prvem razpolaganju namreè plaèilo ni dogovorjeno; pri drugem pa je dogovorjeno, vendar je neznatno (nesorazmerno vrednosti pridobljene pravice ali premoženjske koristi). To pa pomeni »zmanjšanje premoženja dolžnika in s tem oškodovanje upnikov«¹⁹⁹.

Gre za izključno objektivno predpostavko izpodbijanja, saj se pri nasprotniku izpodbijanja ne zahteva vednost o slabem ekonomsko-finanènem stanju dolžnika. Za izpodbojnost zadostuje samo objektivni dejanski stan: brezplaènost oz. neznatno (simbolièno) plaèilo.

¹⁹⁸ sodba VS RS III Ips 178/99, 05.01.2000

¹⁹⁹ mr. Mihajlo DIKA: »Stečajno pravo i pravo prisilne nagodbe«, skripta (Zagreb), 1976, str. 155, § 76, 3.